

L. Kecskés András

Etruszkok - Szabinok. Etruszk - magyarok?

Az etruszkok eredete ismeretlen, ez volt a vélekedés még nem is olyan régen. Pedig már egy évszázada tudjuk, hogy az etruszkokhoz a magyaroknak közülük van: részben a rovásírásuk – melyből a latin nyelv is fejlődött – részben a nép mentalitása révén: vallásában és viselkedésében találunk nyomokat erre. Zenéjükben nem maradt ránk leírt anyag, de hangszerhasználatukat, táncaikat számos falfestés/freskó, szobor és használati eszköz mutatja be.

Pl. a „Dó” szolmizációs jelünk Kodály Zoltán óta az atyát, az aDó/t jelenti / latinul do/nator = adományozó. Ugyan ez a szó etruszk nyelven „uT”, mely a „Dó” szavunk elődje volt több évszázadon keresztül. (Lásd még a szerző SoLFa tanulmányát. Ősi Gyökér Miskolc, 2007. ápr.-szept.) Még tovább menve: a SaCa szó az etruszkban, mely feltehetően a SZKíTa szavunkkal van összefüggésben, valamely felszentelt dolgot, vagy helyet jelöl.*

Számos népnek sajátja a legősibb társas táncforma, a mágikus kört alakító társas együttlét, együtt lépés. Már egy 8000 évesnek mondott hercegnői piperedobozka domborművű oldalán láthatók stólás, főkötős, táncoló asszonyok. Öltözkük a maconkai népviselet mellmelegítő ruhadarabjaival is összevethető. (1. kép)

1. kép

Egy tányér szélén körbemenő festett etruszk női körtánc oldalazó menetelése a Kr. e. V. századból, kísértetiesen hasonlít a magyar karikázónk helyváltoztató mozdulatsorához. (2. kép) *

2. kép

A megszabadult szüzek örömtánca ez, melynek előzménye a szüzeket emésztő és követelő, több változatban ismert, mesebeli hétfejű sárkányunkig vezet, a kappadókiai (sárkánykigyós) Szent György legendájának fordított érintésével. A magyar mesében a „hetedhét országra szóló lakodalmat csaptak”, a víg vég utal: örömré és táncra. Szinte ugyanez a körtáncos ötlet valósul meg az e tanulmányban már említett mezopotámiai hercegnői karperecen, kb. Kr.e. 6000-ben.

Lakodalmas táncainkban maradt fenn az ún. chiusi Majom-sír számunkra igen fontos keretdíszítő/frízbeli – egy topánkát viselő, két kezét csípőre tevő, fején valamely tárgyat egyensúlyozó táncosnő – képe. Mindez azonos a magyar vidékeken elterjedt, a borosüveggel a fejükön táncoló leányaink, asszonyaink „üvegestánc”-ával (L. még: Ecseri lakodalmas). * (3. kép)

Az feltételezhető, hogy az etruszkok kényszerítve voltak a folyamköz elhagyásra – noha Urartu és a Hettita birodalom lerombolását az ő számlájukra írták / – s a hozzájuk csapódott balkáni tömegekkel (de ez utóbbi nem bizonyított!) / mint tengeri népek lettek ismertté. Miután a bő termésű Egyiptomban nem tudták a lábukat megvetni

III. Ramszesz kemény védekezése miatt, az Appennin-félsziget felé vették útjukat. A Tiberistől északra fekvő, etrúriai letelepedésük után a „tengeri népek” támadásai a Földközi-tengeren megszűntek; ezen előzményekből számos történész azt a következtetést vonja le, hogy az etruszkoknak e népekhez köze volt. Az „új” hazában már 12 nemzetség szövetségét említik, a 12 fontosabb város élén egy-egy vezetővel. A városokat hegyormokra építették, kész erődítményrendszerként. Nem csoda, hogy a rómaiaknak majd félezer évébe került a „vár”-osokat teljesen uralmuk alá hajtani, elfoglalni. De még utána is sokáig él az etruszk hagyaték: az ABC számos betűjében, a babonaszóban: bél- és máj-jóslásban, a kormányzás pompájában és még néhány más szokásban. Az első uralkodók is etruszkok! Európa e fertályán ők terjesztik el a vasat Kr.e. 1000-900 fordulóján. Ezzel nagy gazdasági fellendülés veszi kezdetét. Egyes „pozzók”-ban sírmellékletként ékszerek, hegedűvonó /?/ alakú és lantra emlékeztető tűk, csatok /fibula/, keletről származó dús csüngő díszítésekkel ellátva kerültek elő. Némelyik kellemes, csilingelő hangot hallatott parányi csengettyű.

3. kép

A sumér ZaMaRu = a húros hangszereken játszó /éneklő/ hivatalos papi személy az etruszkoknál is megjelenik Za vagy Zu formában, mely a húr-

használatra, azaz egy pengetős hangszerre utal. A hátra maradt szóréssz: MaRu. A magyar MaR/MaRó igével ill. főnévvel rokon, hiszen az átalakítás, az áldozat bemutatása maga a varázslás rítusa.

Az etruszk papok egyik jelvénye/attribútuma, a hajlított végű bot, mely nem más lehetett, mint egy havasi kürt-szerű hangszer. Ez a hangszer világi, pl. atlétikai versenyeken is szerepel a bírák kezében. Minden jel arra mutat, hogy ennek fel-emelésével /mint ma zászlós indításoknál/ vagy hangjával indították el és zárták le a küzdelmeket. A nemes ókori vetélkedők szerves része volt a zenéi versenyzők részvétele. A rokoni kapcsolódás egyik adaléka még, hogy az áldozati edény egy fajtáját „FaSeNa” szóval jelölték, mely a FaZÉK FŐZ/ő edényünk hangalakjával mutat szoros rokonságot.

Mindezekből kiviláglik, hogy az áldozati szertartásokat az imádságon kívül táncsal és zenével tették ünnepélyesebbé. Számos kutató a trombitát – mondjuk inkább kürtnek – /SaL-pinx/, etruszk találmánynak tartja. Nem véletlen tehát a Török azaz a TuRK-Kürt/ös népekkel való, és a KüRT SzáLL/ó – (SzóLó) SZÁRNYAL/ó hangjával való kapcsolat. Később a szimfonikus zenében is meghonosodik egy hangszer, a billentyű nélküli, ősi technikával meg/SZóL/altatható SZÁRNY/Kürt névvel.

Az áldozati szertartásokon kívül, a színházi előadásoknak és a katonai vonulásoknak mind az egyenes, mind a végén hajlított bronz kürt/SaL-pinx és a /Litu/us/ elengedhetetlen tartozéka lett. Megjegyzendő, hogy a magyar SaL/lás avagy varázsló táncunk is a körbelocsolás ill. a körbekerítés motívumát, a hajlított SaL/pinx hangszernév első szótagját rejti. A lakomák és a színpadi játékok izgató ritmusú és dallamú zenét feltételeznek, de a rabszolgák korbácsolását is zenével kísérték. Még az 1514. évi parasztlázadás résztvevőinek és vezérének kínoztatása közben is szólt a SíP, a BoRDó-Síp azaz a duda. Más rézmetszeten ugyanitt még vonós hangszer is megszólal. Majdnem minden törvényes nyilvános kivégzésnél szinte a közelmúltig dobpergés dukált.

Talán az etruszk-szabellók, az egykor „tengeri népek” vándorlása egy-egy állomásának Kárpát-medencei kisugárzását érzük tetten a következők ismeretében: Keszthely mellett, Fenék-

pusztán egy 4000-4500 éves bronzkori „közösségi házat” találtak. A pörkölődött koponyák mellett találtak – többek között – egy **tritónt/csigakürtöt**, melynek rokonát a Kréta szigetén található egyik gemmán ábrázolják. Ezen látható egy vésett, alapos ábrázolás, mely emberáldozati illetve halottégető /a hunok halottaikat leginkább elégették/ kultikus helyet sejtet. Hasonló csigakürt lelet került elő Békásmegyeren, melynek hossza 23,5 cm. Mindkét hangszer ábrázolása Krétának a korai, mίνoszi kultúrrétegében s Ligúriából ismeretes, s mindkét esetben papi személy a fúvós hangszer megszólaltatója.

Az etruszkoknál csakúgy, mint a Kárpát-medencei avar sírokban is sok-sok tűtartót találtak – rovásírásost is – nyilván az azonos hitbéli halotti hagyománnyal van dolgunk. Ne felejtsük, hogy a közelmúltban került elő számos, bizonyító erejű lelet a kárpát-medenceiek és az etruszkok élénk kereskedelmére vonatkozólag. Vasmegmunkálással és a rokon dróthúzással is foglalkoztak. Nem járunk messze az igazságtól, ha kijelentjük, hogy a fémhúrokat is ők találták fel, és használtak először hangszerek húrjaiként.

A következő kép egy lovas Amazont mutat, amint csúcsos süvegben hátrafelé lő visszacsapó nyilával. Jól megfigyelhető, hogy a bravúrosan kiöntött bronzszobrocska nyilának idege pl. oly mívesen elvékonyított, hogy bármely hangszer húrjaul beválna. (4. kép)

4. kép

A visszacsapó íj volt a pengetős hangszerek őse. Ezt számos tudós vallja. Herodotos (Kr. e. V. sz.)

történetíró maga említi, hogy egy kocsmában, egy kapatos szkíta saját énekét nyila húrjának pengetésével kísérte. Ismerjük a nyílból kialakított hangszeret már az etruszk-szkíta időkből. (4/a kép)

4/a kép

Tengeri népek szárazföldi vándorlásaik során korongkerekű, már sumer földön is jól bevált szekeket használtak, melyeken halottaikat is szállították. Meglehet, hogy a budakalászi, több ezer éves agyag kiskocsi nem is játék volt csupán, hanem a halott szállítás szimbóluma mellett, abban tartották az elhunyt hamvait. Az ógörög mitológiába Charon csónakkal vitte, utaztatta az alvilágba igyekvőket földi életükből egy nagyobb, egy negyedik kiterjedésbe/dimenzióba. Nálunk a halottas kocsi töltötte be ezt a szerepet, melyet később a krisztianizálódott népi hagyomány még Szent Mihály /arkangyal/ lovát is, mint isteni jelképet, elétette. Kocsi, mint egy **jobb** földi **lét**, életszínvonal jelzője, még ma is a „jobb létre” szenderülő végző tiszteletadásának rituális tárgya. Arról nem beszélve, hogy az Adiabene hercegnőket, Máriát a hivatalosan el nem ismert / apokrif, írt- emlékezet is tüzes kocsin ill. szekéren repítette az égbe. De kerültek elő hazánkban még a Kr.e. 4. évezred kezdetéről Novaj, Szamosújvár, Gyulavarsánd, Herpály, Hahót, Buzád és Börönce településeknél is a budakalászi kocsi-leletek szakasztott másai. A szenzációs leletsorozat többek között azt sugallja, hogy hazánk területe az őskultúrák szülőföldje volt; innen rajzoltak ki és ide tértek vissza népek az évezredek folyamán. A Kocsi szekér, kocsi szán... kezdetű népdalunk is a kocsi-szekeket említi egy reményteli, egy felnőtté-váláshoz elmaradhatatlan lakodalmi sorsfordulóba bízva.

Ami az eTRuSZK népvétet illeti a fordított KáLD alak figyelmeztet, hogy az etruszkok története igen ősi történelmi rétegekben keresendő. [eTRuR/ia]

RuRTe, uRaRTu, sőt még a **T/u/RuL** szó is benne lakozik. UraRTu a Hettita birodalom fővárosa volt Kr. e. 1800 k.

Az etruszkok magukat RAS/ENNA-nak vagy RAS/NÁ-nak is nevezték. Tudjuk, hogy a pogány magyarok képviselőit /minden fontosabb helységről kettőt/ I. Béla Székesfehérvárra összehívta 1061-ben. Azok a város főterén elégedetlenkedve a főnálló római, idegen rendszer ellen pogány énekeket énekelve áldozatokat mutattak be és lázongtak. Vezetőjüknek RaS/di (táltos-varázsló/pap/nő) volt a neve). I. Béla engedett a követelőknek, csakhogy időt nyerjen, de pár nappal később várkatonasággal verette szét a tüntetőket, s az egybegyűltek között nagy mézszárlást hajtott végre. Magát RaS/dit börtönbe vetette, ki ott végezte életét.

A görögök türrszenoszok-nak, tyrrhenek-nek, később a rómaiak Tuskus/oknak /ma olaszul Toscana/ előtte „etruscus”-nak hívták őket. Ezek ismeretében kijelenthető, hogy a szóban forgó, letelepült hajós nép művelődési örököse volt a mezopotámiai, a kisázsiai és a sokféle égei-tengeri hagyománynak, így a magyarnak is.

Legfeltűnőbb hasonlatosság a sumer és az etruszk hagyományokban az intézményesített máj-jós ill. bél-jós /! tyúkbél = tyúk/HúR!/, a belsőségek vizsgálója, a **HaR/u/spex** alkalmazása, és a májtérképek a varázs szertartások gyakorlásához. Az etruszk jóskor ebbéli tudományát a rómaiak sem nélkülözhatték.

A régi magyar zene és tartozékai vonatkozásában ez utóbbi szenzációs bizonyítékot ad a HúR szavunk eredetére, régiségére, mely mint említettük volt, az ókor derekán is leginkább juhbélből készült: **HaR/u** a BÉL szava az etruszkoknál. A szó záró, „u” Mezopotámia közeli eredetet sejtet. A HaJ, az indogermán HaaR és a SzÁL /pl. HaJ-SZÁL/ stb.

Egy Kr.e. V. századból való, ugyancsak etruszk bronzedény fülének mozgalmas alakjai nem csupán egy fejríntkezős (fejjel, egy fogókarral, lábak megfeszítésével) birkózás elemeire hívhatja fel figyelmünket, hanem arra a **dünnögés**-sel rokon népzenei hagyományra, mikor a székely legények – kihasználva az emberi koponya rezgő s így hangadó képességét – homlokukat ill. a fejtetőket összetéve (hármásával még intenzívebb!), kábítószert pótlékként mormogva, dünnögnek tubás dal-

lamokat úgy, hogy annak magasságát csak ritkán változtatják. Nem lehetetlen, hogy épp e különleges birkózási forma – erőlködéskor kiadott hangjai – vezette rá a férfiakat, hogy a játék lényegétől elszakadva csupán a zenei hangok adása maradjon meg az egymásba feszülésből; ez a **DüNNYÖGÉS**. (5. kép)

5. kép

A dünnögéssel rokon vonásokat mutat a dorombéneklés, mely leginkább a sámánok, táltosok szertartásainak világába vezet minket.

Az egy időben két vagy több hang megszólaltatására képes dorombének a keletiekénél máig él különböző formákban. A dorombéneklés más, kissé megfeszített gégefőállású levegőkiáramlást kíván. A hangszer-dorombjátékhoz hasonlóan a szájüreg változtatása adja a dallamot, a hangszálak a dudaszzerű alapot. Főként Ázsia keleti országaiban maradt meg. Hasonló jelentése lehet a közismert szkíta dombormű: az egy ivó/KÜRT/ből ivó, vagy a hangszerbe /?/ „egy nótát fújó”, a fejekkel szinte összenőtt alakok ábrázolásának. Az együttgondolkodás, az együtt táplálkozás, az ivás: szent rituálé. Az egy hullámhosszon tartózkodás, az „egy húron pendülésnek” művészi megfogalmazása.

Egy képen táncosnőt látunk kézi csappantyúkkal. Hajdani tornaórák emléke tűnik élénk, midőn a hang kímélésére a ritmust két fa összeütögetésével érte el tornatanárunk. Magyar parasztemberek saját füttyükre és igen erős, ritmusos csettintéseikre /a középső és a hüvelykujj hangadása!/ még a cigány muzikusok „kidőlése” után is táncoltak saját füttyükre, csettintéseikre vagy énekükre. E valószínűtlenül erős, egymásba feszülő ujjakkal előidézett csettintgetésről bizton állíthatjuk: ázsiai

örökség. Gyermekek körtáncaink, szembenállós páros fűzér-táncainkban az egymás tenyerén való tapsolás eredetét is itt kell keresnünk. (6. kép)

6. kép

Az egyik etruszk sírrajz részlete a „Certosai Situlá”-ból, zenészeket: pánsípост, 5 húrú hárfást/húrfást és egy nagy alföldi, csákvári vagy egy bánáti kolompra hasonlító rajzolatot mutat vagy halotti urnát, mely esetben a magyar kolompformák további tanulmányozása szükséges. Mindezek a szkíta pitykecsengőkkel távoli rokonok. E témát kutatók figyelmébe ajánljuk Márkus Mihály: Jólsvai kolomposok. Bp., 1943., és a Kodály emlékkönyv Bp., 1970. kolompábráit.

Avar elődeinknek a Kárpát-medencében szép számmal található kettőssípjainak eredetéről más-más elképzelések vannak. Annyi azonban bizonyos, hogy – csakúgy mint az ógörögöknél és a pártusoknál – az etruszkoknál is közkedvelt hangszer számos világi és vallási jelenetben örökítették meg.

Kettős sípos ábrája a „majom és a Bárók” sírjának festményén. (7. kép)

A V-alakban szétálló fuvolákon négy- illetve öt-hangos szélességű hangközt lehetett kicsiholni. Mai hangrendszerünkhöz viszonyítva a négy és öt-létrányi / quart és quint távolságokon túl – a lyukak egymástól különböző távolságú fúrásával nagyobb hangterjedelmet/ambitust is feltételeznünk kell.

Az egy időben megszólaló két furulya okán a „dallamot” egy folyamatos hangalappal /túba/, bizonyos hangtávon párhuzamos dallamjátszással

vagy csúsztatott orgonaponttal kísérhették. A népi gyakorlat ugyan hamar rájött, hogy az egymáshoz kötözött, dupla hengerű hangszereknél 3-4-szerezésére bővül a hangterjedelem – a nyolc ujjhasználatból és az erősebb, az ún. átfúvás adta lehetőségek kihasználásával –; az ún. kíséretben azonban mégsem értek el fejlődést.

Más fordítók a kettős sípot korának legkedveltebbjeként, szinte népi, nemzeti hangszerként említik az etruszkoknál. Ez a SuBuLo, melyet LyD/iából, a Fekete-tenger partjáról származónak tudják sokan, ahol a DúL / GYuL/ a-LyD király lányait, asszonyait rabolták el feleségül ósatyáink: Hunor és Magyar. Itt kell megjegyeznünk, hogy a DúL szavunk mai használatában szétromboló, az eredetit megváltoztató, szelídebben szólva: „átalakító” jelentéssel vagyon. Merészség állítani, de a DaL szavunkban megtaláljuk az érzelmünket átalakító varázseszközt, mely a BáR/DeL/eJeSeK/, az énekmondók, az emberekre hatni akarók esz-közére utal. Minden jel arra mutat, hogy a DúL névben a GYuL/a, egy vezért jelölő név lapul. S ez a szellemi vezér, egy papi méltóságot viselő, daloló, lelkünket átalakító, feldúló énekes/incantator.

7. kép

Visszakanyarodva a fúvós hangszerekre: a kettős-sípok előnyeit igazán a dudarendszerű hangszereknél tapasztaljuk, melyből egy, csak a dudára jellemző hangzás fejlődött ki mindannyiunk örömére. SuPLu /lat. SuBuLo/, ami SíPoLó /vagy egyszerűen SíP/oS szavunknak felel meg. Az etruszk-magyar testvériség fennállását nem kell

bizonygatnunk. Pl. az isztriai félsziget illír hagyományában még ma is használatos népi, nádas fúvós hangszer, a horvát-talján SoPiLa, mely a SzoP/szájba vesz magyar igénk ikerszava.

A Rómában használt etruszk /haránt/fuvola neve a SuBuLo volt. A fúvós hangszer magyar nevét a csángók SüVöL/T/őjében illetve a rövidült SüLTü szóban megtaláljuk. (8. kép)

8. kép

Az etruszk rovásírás „f” jele – mind az archaikus /Kr.e. VI.-V. sz./, mind a későbbi /Kr.e. IV-I. sz./ magyar rovásírás és az egyiptomi „h³” jelével azonos. A „h” a húrt, az „f” a fonalat jelenti, mely mindkettő megpengetve hangot hallat. Meg kell említenünk, hogy Kínában és Japánban a mai napig bármely eredeti/autentikus hangszer felhúrozása nem bélhúrral, hanem egy hajszerű se-lyemfonállal történik.

9. kép

A Kr. e. V. századból egy minden teremtettt állatot elnyelő – átalakító Gorgó-fejes világjelkép köti le figyelmünket. Ez egy bronzlámpa, mely maga is a Napot ill. a Fényt igyekszik pótolni a sötétségben. Az alakok hármásával ismétlődnek: énekes - pán-sípos - kétfurulyás, és ezek a testi és szellemi megújódást jelző féldombor-szobrocskák a forgandó földi életet mintázzák. (9. kép)

Horvát István a Nemzeti Múzeum Könyvtárának egykori tudományos őre (1820 k.) sok könyvet elolvasva, arra a következtetésre jutott, hogy a szabin népnév a magyarokra vonatkozhat. Sok magyarozatot, igaz, nem fűz hozzá. Akkor még a nagy tudást tisztelték, és nem szorult bővebb magyarázatra, hiszen az igazságot írhatta csak le – gondolta és gondolták a kortársak is; a szónak még volt tekintélye; nem úgy az utána jövőknél, akik lihegve, szinte kivétel nélkül versenyt becsmérelték. Nála olvasható, hogy a mai Umbriát és Latiát Szabiniumnak ill. Szabinországnak hívták. Volt azonban a sok népvék között egy SzaBeLL alakú, mely adat a Pallas Nagy Lexikona (Bp., 1897.) 15. kötetében található.

A SaBeLL R-es változata, tehát a SzaBeRR/ek nevet adja, mely a magyarság egyik sokak által emlegetett népvéve volt már a sumér korban: SZaBiR.*

Ennek értelmében meg kell kockáztatnunk azt, hogy a legrégebb orgonajátékosunk a rómaiak fennhatósága alatti Aquincumban magyar nevezetű s – talán – SzaBiR származású volt a Kr. u. III. században. Egy 1933-as ásatás során víziorgona részeit vetették ki az ásók a leégett tűzoltó egyesület leletei közül, melyre rá volt írva a művész, aeLia SaBiNa neve, / talán a koporsójára is. Itt emlékeznünk kell a szabin nők elrablására, mely egy Turánföld szerte elterjedt, nomád, nemzetségszűsítő hagyomány volt.

Az „aeLia” családnév után a nemzetségének neve is ott áll: SaBiNa vagy SaBeLL/a ill. SZaBeR/a = magyar. Feltehetően vérségi származását jelölve valamely ős révén ráragadhatott, számunkra nagy jelentőségű ragadványnev. Ne feledjük, hogy évszázadokon át tartó véres csatákban az egész eTRuSZK-SaBeLL nép felmorzsolódott és beolvadt a rómaiak birodalmába.

Napjainkban bármely idegen nemzet nevét hordozó családnévek szép száma is mutatja a gyakorlat régiségét! A Szabína igen elterjedt név lett a ke-

resztény császárok / cesaropapista korszakában. Szent Szabínáról már az ókeresztény időkben neveztek el templomokat.

Az **Aelia Sabina**, ének- és orgonaművésznő aquincumi sírkövén található vers, zenetörténeti novellaként arról tudósít minket, hogy az etruszk-magyar hölgy a lantot – de legalább is egy húros hangszert – is szépen pengetett. A kőkoporsóján a következő felirat látható:

„E néma koporsóba zártan nyugszik Sabina, a jámbor, kedves feleség.

Jeles muzikus volt – egyetlen, ki művészetével felülmúlta férjét.

Kedves volt a hangja; ujjá húrokat /is/ pengetett.

Ám hirtelen elragadta a halál s immáron hallgat.

Harminc évet élt – azaz jaj, hogy annyit sem,

Csak öttel kevesebbet, ám a huszonöt esztendőnél

Három hónapnál s két hétnél mégis többet –

Alakja örökké él az emberekben, mert

Gyakran és kedvesen meg-megszólaltatta az orgonáját.

Légy boldog!”

A sírvers alatt a bánatos férj neve és foglalkozása olvasható:

„T. Aelius Justus, a Második Segédlégió vízi-organistája a külön-zsoldjából állította feleségének.”*

Az orgonát azóta többen rekonstruálták. Újabb időkben a szentendrei Kecskés Együttes: Ókori zene, ókori hangszerekkel című, 1986-ban készült hangfelvételén szólal meg.

FŐBB IRODALOM

Ducati, P.: Storia dell' Arte Etrusca, Firenze, 1927.

Monaldi, E.: Chiusi il Museo Etrusco, Roma, 1960.

Clemen, C.: Die Religion der Etrusker. Bonn, 1936.

Herodotos történeti könyvei. Bp., 1892-93.

Kenediné Szántó Livia: Az etruszkok nyomában. Bp. 1977.

Massimo Pallattino: Az etruszkok. Bp., 1988.

Szilágyi János György: Etruszk művészet. Bp., 1959.

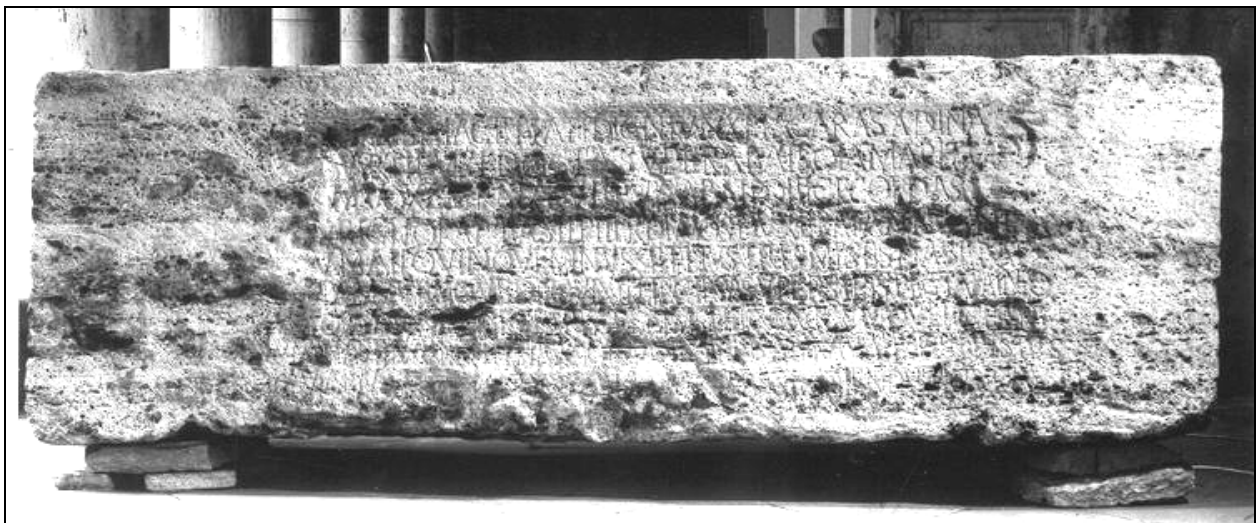
Czuczor-Fogarasi: A magyar nyelv szótára. Pest, 1862.

Kaba Melinda: Az aquincumi orgona /Nagy Lajos/ Bp., 1934.

Magyar néptánc hagyományok. Bp., 1980.

Forray Zoltán Tamás: A kerék ősmagyar eredete. Toronto, 1997.

L. Kecskés András: ZaMaRu c. tanulmánya az Ősi Gyökérben. Miskolc, 2005.

Aelia Sabina, aquincumi orgonaművésznő szarkofágja, latin nyelvű verses sírfelirattal
Budapesti Történeti Múzeum, Aquincumi Múzeum (Internet)

Oláh Imre

ŐSI JELKÉPISÉG

(Történelmi tanulmányok)

I. BEVEZETŐ

A régmúlt „aranyvilág” emlékeit számos őskultúra őrzi. De ezzel azt is mondhatnánk, hogy saját hagyományainkban megannyi derengő emléke rejlik az emberiség aranykorának. Mégis alig-alig veszünk tudomást a ránk vonatkozó dolgok felől, inkább hagyjuk, hogy mások elorozzák tőlünk. Pedig úgy tűnik, hogy ezen őskultúra eszmeiségét, a saját néphiedelmeink mitológiai eredőjét, nem is emberek, hanem az emberi szellem képességeit felettébb túlszárnyaló „magasabbrendű” lények alkották.⁽¹⁾ És ami elmondhatatlan s örök, azt a formák közegén keresztül, közvetítő jelképekben hagyományozták ránk. Azok a régiek nem a racionális gondolkodás módszerével próbálták megközelíteni a dolgoknak lényegét, hanem a *közvetlen átélés* révén. Ismervén az embernek a Teljesség felé való vágyódását, tudván tudták azt, hogy aki híven követi a számára felfogható igazság jelképes útmutatását az előbbre halad a szellemi fejlődésben. Bár a jelképrendszerek úgy-ahogy fennmaradtak, ám a velejáró „lényegi igazságok” magasabb rendű értelmét réges-rég elfeledtük, és az istenség eredeti eszméje is elenyészett.

A kezdetnek kezdete óta már „jelképek erdejében” növekedett s eszmélt a világra az ember. (Grandpierre Andre) Máiglan is beszédeselek ezek a jelképek, képi beszédek, hiszen az istenség ismérvének időtlen titkait, örök igazságot rejtenek magukban. S aki annyit-amennyit képes felfogni ősi jelképeink igazi értelméből, az ezalatt közelebb jut egy kis lépéssel a nagy igazsághoz. Sőt mi több: a világegyetem arculatának archaikus titkához.

Kutatóink előtt már régente ismert az a gondolat, hogy az ősi igazság leghívebb őrzője a hagyomány. Azt is sejtették, hogy Mezopotámia kultikus, ábrázoló jellegű alkotásainak, vallásos eszmeiségének, hiedelemrendszerének nyoma maradt

hagyományos népművészetünkben, képi világunkban. Huszka József a Századok (1892. év, 7. sz.) folyóiratban megjelent *Adalékok a Magyarság őstörténetének ornamentikájához* c. tanulmányában veti fel először ezt a témát. Két évre rá, a nagy erdélyi régész, Torma Zsófia, intuitív női megérzéssel megint utalt arra, hogy „...a sumér-akkád hiteltelt feltüntető jelvények megvannak most majdnem hatezer év után is csodálatosan... népeink etnológiájában, életében és szokásaiban”. Ám akkor nem gondoltak arra, hogy maguk a sumér-akkádok csak kései örökösei voltak ennek az előttük már réges-rég letűnt egyetemes értékű kultúrának, amelynek gyökerei az időtlen múltba, az aranykorba nyúlnak vissza.

A mezopotámiai kapcsolatokat már azóta több jeles kutató vizsgálta. Újabban pl. Gyárfás Ágnes a református templomokban látható festészetről szólván jut arra a meggyőződésre, hogy voltaképp azokból népünk őshitének archaikus elemei tárulnak elénk. Sőt, ennél is tovább ment, mivel úgy érzi, hogy ezek az ősi szimbólumok, képek, velejükben „dokumentatív értékűek. Olvasatuk fényt áraszt a magyarság világképére, hitéletére, nemzeti karakterére. Talán még a kozmikus eredet titkába is beavat”.

Ez valóban így van! De mondjuk ki bátran – hisz itt van az ideje –, hogy azok képszerű módon egy kozmikus léptékű tudásba, ősi és alapvető titkokba, a világ igazán nagy dolgaiba avatnak be bennünket. Mert hát még abból az időkből származnak, mikor az ember még egynek tudta és érezte magát a Világegyetemmel, és emberi rendeltetésében, céljában azonosította magát a kozmikus valósággal. Minden mítosz, eredetmonda, hagyomány, mese szintén erre a teljes valóságképre épült! Mikor is ősünk az istenek társaságában, egy valószerű kozmikus élményben élt, s az istenes ősökkel egy nyelvet beszélt.

Ez az ősi nyelv a nagy természet iskolájában született. Így hát amint a megfelelés általános

törvényéből következik, az a kezdeti nyelv a lehetőségek legvégső határáig olyan kottára szedődött, ami összhangban van a *hangokra felépült* Világegyetem életével. Hogy az a titokzatos világepítő, teremtő energia végsőleg valamiképpen csakugyan a *hanghoz* vezet, azt nem éppen csak a hagyománynak leginkább a Bibliából ismert nagy törvénye mondja (kimondott szó, Fiat, Ige), hanem újabban már vallja a tudomány is. Nem volna tehát következetes a magyar szavak fényének, szikrájának a kutatása sem, ha nyelvünk ősi szavait nem vetnék egybe azzal, ami a világból hozzáillik? Mert ahogy Füst Milán találóan írja:

„Szent ez a nyelv! S több kincsed nincs neked! Oly csodás nyelv a magyar. Révület fog el, ha rá gondolok is...

Halld meg szavam!

Én prófétáktól származom.”

(vö. A magyarokhoz, 1934)

Milyen igaza van Platónnak: a költők olykor mondanak nagy és isteni dolgokat, anélkül hogy tudnák, valójában mit is beszélnek. De ez persze csak arra az igazi poéta sacerre áll, aki Móra szerint: próféta, rabszód, vátesz. Akinek Longfellow szerint: lépteit örökké visszhangozza az idő csarnoka. Ilyen volt Babits Mihály is, aki gondolom, hajlandó lett volna esküt is tenni arra, hogy „*a magyar nyelv a világirodalom minden zenéjének leghívebb letéteményese, legméltóbb edénye lehet*”.

S hogy nyelvünk nem egy akármilyen szedett-vedett mozaiknyelv, arról maga a híres angol költő Sir John Bowering tanúskodik legszebben: „...*Aki megfejtí, az az isteni titkot fogja boncolni, annak is az első tételét: Kezdetben vala az Ige, és az Ige vala az istennél és az Isten vala az Ige*”. (vö. The Poetry of the Magyars.)

Ennek az „Ige” szónak, (nem nyelvtani fogalom, hanem belső tartalom szerint) többféle értelme van. Egyfelől a Genézis szerint pl. a hangra (a kínai Nagy Hang a Kung megszólalására) indult meg a teremtés a Nagy mélység vizében.

Egy másik jóval ősi keletű – hindusztáni – bölcsészeti rendszer értelmezése alapján: az Ige a Szentháromság egyike. De vizsgálatunk kiindulópontjaként szolgáljon itt prof. Badiny Jós Ferenc

mérvadó észrevétele: *A nagy szarv között látható gömb csillag (✳) jelentése Ász ...amely azonos a hindu bölcsélet **Barahmá** gondolatával.* Mármost, ha az istenség eszméjét, a *Teremtő-elv*: Brahmá lényegének eredeti értelméhez kapcsolódó ősfogalmat elemezzük, akkor a Szentháromság hititok alapgondolatához jutunk. Ugyanis a Szatapatha Bráhmária ezt írja: „**Brahmá, egy szarvas képében** (hímnemű princípium). *Vakh-al a szarvasünővel* (női princípium), *egybekelvén teremté meg a Kozmoszt.*”

A kommentár szerint: A Nőnemű-logosz, az „Ige”, a „verbum”; maga az *isteni hang*. Tehát az *isteni hang*, rokon értelmű az **Igével**, a hindu bölcséletben az *első indíték ereje*, úgy is mondhatni: Brahmán női fele. Eszerint a hindu *Vach* az „*ős női*” eszme, az Ige fogalma, és a „*szférák zenéje*” voltaképpen egy és ugyanaz. (2)

Egy másik felfogás alapján: Az Atya-Anya, kevésbé allegorikus szempontból, a **Szellem** és az **Állag**, amelynek eredője, úgy mond, maga a Világegyetem: a **Fiú**. Egy további keleti elképzelésben: a „*sötétség*” az Atya-Anya, a Világosság a fiuk.¹ Ez persze vehető úgy is, hogy ez a Világosság az – amely Szent János szerint – a sötétségben fénylik. Esetleg lehet Horatius „*Sötét tüze*” is. (3) De bár hogyan vesszük, a szarvas pár szülötte a „**csodafiú-szarvas**”, úgy mint irányító fogalom, lehet Nap-világosság, sőt Világegyetem is!

Egy másik bölcséleti magyarázat alapján az **Atya-Anya** jelképesen azonos az elemmel, azzal az ős étterrel, **Asztrális Fénnyel**, amely a teremtés pillanatában életre villanyozta a mindenséget betöltő ősananyagot. Ez az Ős-éter, vagy Asztrális fény az, amelynek eredője a négy főelem: a levegő, föld, tűz és a víz, s amelynek hangjában – Pithagorász szerint – az *Isten beszél*. Voltaképpen ezt a mélytudatban ívódott mágikus felfogást érzékelteti, varázsolja jelképekben elénk, egyfelől a perza Sáhnámeh hőseposz, másfelől a Tarih-i Üngürüs **csodaszarvasa**, midőn zumorfikus voltánál fogva, s a főelemek közegén keresztül, a Kozmosz képzetének látomásszerű vetületét kelti.(4)

Az alapgondolatot prof. Badiny így summázza: „...az Iz-Ten... név valóban egy olyan együttest

¹ A kereszténység krónikája (szerk.)

mutat, amely semmi esetre sem egy „magányos férfiistenként” képzelhető el, hanem magába hordja az **Atya-Anya-Fiú** öröklét-háromságát... a tökéletességet”. A szimbóluma tehát: ▲ Úgy mond: három a magyar igazság. Ez az a Három **Tűz**: a láthatatlan Egyből kibontakozó, szintén rejtett háromság. Másképpen az a Szentháromság, melyen keresztül nyilvánul meg a látható, és egyebekben is érzékelhető világ: a **Fiú**, a Nap világa. Így fest tehát a „Szentháromság” eszméjének archaikus képe. A későbbi keletű „szentlélek” gondolat, csak idővel, a Tertullianusz² egyházatya által kreált fogalmi rendszer révén, s a *női-principium* rovására, ékelődött bele. (5)

Jegyzetek:

(1) Kalu Rimpashe: The Dharma: A tibeti bölcseleti rendszer alapján: *Az emberi léten túl még számos magasabb rendű létállapot van: az asurák és a dévák, a földi félistenek világa. Az e fölött való tizenhét szinten, a Formák régiójában, a nagy istenek vannak. Ezen túl pedig a négy legfelsőbb Formánélküli régió helyezkedik el. A Formák régiójában lévő istenek egy elragadtatott, „legmagasabb, tudatfeletti létállapotban”, számadhiban élnek. Különböző „az örök, Szent lakóhelyről”, s a földre szállt istenek állapotáról és viselt dolgairól, az apokrif *Henóch könyve* számol be. Ugyanúgy Péter apostol mennyei jelenésekről való könyve. (Vö. Az Etióp biblia. B. 15-20.)*

(2) Patandzsali: *Az Ő (Brahmá) megnyilvánulása az ősigé (az ő hang: Aum). A mai emberiség számára a kung-gong helyébe ez az AUM lépett „a Nagy malom örök zúgásával”.* Tehát, ha azt vesszük, a világ alapja az éterrezgés, melynek eredője, ezoterikus értelemben véve: a kongó-bongó H A N G .

Baktay Ervin: *Az AUM elmélyedő ismétlése a mindenség létesítő áramát remegteti végig bennünk. Az AUM az isteni eredetű létáramba kapcsolja be a szellemet, s ez meggyorsítja a kibontakozást, az egyesítettség elérését.*

Hasonló gondolatot fejez ki a Védák „énekítő tehene/szarvasa”, és Boetius *Musica mundanja*, aki szimbólumként értelmezte a zenei kozmonógiát. Ugyanúgy a zenei kozmonógiához csatlakozott Kepler is, mikor a bolygópályákra vonatkozóan keresett zenei analógiát. (Vö. *Harmonices mundi. Libri v.*) Liszt Ferenc szerint: „*A zene a mennyország előcsarnoka*”. Érdekes, ma már a kutatás is a fentiek mellett szól. Ugyanis a B.B.C. híradása most közölte, hogy a csil-

lagászok lehallgatták a Kozmosz moráját, a kozmikus szimfóniát.

(3) A Kabbalában is szó esik a „Fekete Tűzről”. Horatiusnak ezeket a szavait: *nigrorumque memor, dum licet ignum*, Vas István így fordította le: *Emlékezz a sötét tűzre...*

(4) Az elemek rendje alulról felfele: föld, víz, tűz, levegő és az un. kvintesszencia az Éter. A Rig Veda írja: *Mert égi a Szellem. (...) Belőle támad az élő lélek, az értelem minden érzékével, belőle támad az éter, szél (levegő), tűz, a víz és a mindent hordozó föld.*

(5) Kulcsár József: *A Napot mindig fiúnak mondták. Persze a szón „szülöttet” értenek, és csakugyan így helyes. A Fiút a szentháromságban a második helyen szokták emlegetni, de ez csak úgy helyes, ha előtte van az Atya-Anyá (az Anya mint Szentlélek), és csak utána jön a gyermekük. Az így felfogott atyai-anyai egység azért válik az Atya-Anyá kettősségévé, hogy a belőlük levő harmadik: a Fiúnak nevezett isteni bölcsesség és szeretet/tudás, valami kifelé táruló formában megnyilatkozhasson.* (Vö. Tanulmányok.)

Az arámi nyelvű Biblia. (Gen. I. 1.) szerint: *„Kezdetben az Isten fia teremté az eget és földet.”*

Torma Zsófia: *Ez a háromság díszíti ma a szélfalvak házgerendáinak oromzatát.* (Sumér nyomok Erdélyben. Buenos Aires, 1972.)

A Szentháromság képét a napsugaras oromdísz értelmezésében láthatjuk. Bálint Sándor írja: *„A szentháromságot jelképező, bajelhárítónak érzett háromszög, középen a mindeneket látó isten szemével átkeült a szegedi házak utcára nyíló oromzatára.”* (Szegedi napsugaras házak. Művészet, 1973. aug. 1.) A csíksomlyóiak pl. pünkösdi napján még ma is a felkelő Napban köszöntik a Szentháromságot.

II.

Grandpierre Andre: *Őstörténetünk feltárása lehetetlen a magyarság őshiedelemrendszerének, mágikus világképének, világlátásának, rekonstrukciója nélkül.*

Ez az összetartó ősmag, ... az összetartó kapocs, ... amely szilárdan összetartja a nemzet önszemléletét, önmagáról és a világról alkotott hitét, őstudományának mágikus jelképeinek minden ép elemét. (Vö. Miként menthető meg a Magyar Nemzet.)

Ipolyi fogalmazásában: *„Ismeretesb a magyar ősvallás hite egy kizárólag nemzeti saját védő,*

² Kettő értelme a harmadik. Farkasinszky Tibor oktató anyaga. MBE. Miskolc, 2006. I. félév. (szerk.)

óvó, pártfogó istenségről... Hunor és Magornak már megjelenik az új föld s honba vezérlő, istenküldött szarvas, melyet az Isten vagy tündér végzetnöi, isteni szellemek, kiktől származtanak, vezér útmutatóul küldenének”. (vö. Magyar mythologia.)

Ipolyi a judeó-keresztény szemszögből ítéli meg a dolgokat. Viszont ha az ősi Indo-iráni szellemiség értéke alapján állva tekintünk szét az időtlen múlt emlékei között, akkor közelebb kerülünk hagyományunkban rejlő titkokhoz. Őseink előtt a csodafiúszarvas valóban az Isten küldötte: „*a fensőbb égi hatalom képében megjelenő követ állat*”. Mondhatnánk úgy, hogy „*hasonlányegű*” az Istennel. De ha a Védák revelációja alapján vizsgáljuk, az derül ki, hogy azzal azonosnak, egyként látszik. Vagyis a szarvas kezdetben maga az „*istenség vala*”.³ Annak mutatkozik az ősarámi keresztény Bibliában is. (1)

Mikor a szkíta hitregéket tanulmányozzuk azt látjuk, hogy a mitikus *szarvas alakja szoros kapcsolatban áll a lóéval*. (László Gyula, Rudenko S. I.) Kétségtelen, mind a kettő Nap állat volt. S mivel az Istennek a ragyogó „*Napúrfi*” (Mithrász) volt a szimbóluma, a Védák embere „*ősi szokás szerint, annak fehér lovakat áldozott*”. (2) Őseink is ezt vélték látni benne, és még is felrötták nekik, hogy „*pogány szokás szerint*” áldoznak. Pedig tudhatták az illetékesek, hogy milyen időtlen hagyomány rejtőzik mögötte. Ezt igazolja Paulus Hungarus, a bolognai egyetem egyházjogi tanára, aki talán valami benső szónak engedelmességgel, ezeket írja: *Nem vétkezik az, aki állati áldozatok bemutatásával tiszteli a Napot, ha ezt isteni kinyilatkoztatás fényénél teszi: és ezt a régi magyarok papjainak javára mondom, még akkor is, ha ez a kinyilatkoztatás a régiek Legfőbb Lényétől* (Ente Supremo) *ered, mert az Istennel azonosítható*. (vö. Monita. Bologna, 1216)

Nos miféle hatalom lenne az akiben hazánk tudós fia az Istent vélte látni? Vajon ki ez az un. „*Ente Supremo*”, akihez „*pogány*” őseink fehér lovakat áldoztak, s amikor kenyérral s borral elfogyasztották a húsát, ugye nemde ők is theophágok lettek? A sumér nemzeti mítoszból kibontakozó hiedelem alapján nézve, nem más mint maga az aranykor legelső *szakrális „istenkirálya*”. Egy olyan emberiesített *szarvas-*

istenség, (3) akinek tevékenységét, életét, úgy a sumér mint az egyiptomi mítoszok megjelenítik, személyét jelképesen magával a Kozmosszal, s a Nappal *egylényegűnek* tekintik. Ezt az ősi hitelvet vallották őseink is. Ezért, hogy ezt világosabban megértsük, a továbbiakban szükségszerű lesz a szakrális királyság hagyományos történelmi hátterének, s a „*mágushit*” vagy Nap-vallás jelképekben tömörült eszmeiségének rövid áttekintése.

Jegyzetek:

(1) Az arámi keresztény Biblia az Isten és a szarvas nevét egyazon szóval: Áajloha vagyis Aajlaha-val fejezi ki.

G. Higgins: *Xronos-Ionikosz*. Ez az Iona név ua. mint Lya... (Ea). Wilson ezredes szerint e szó szanszkritül „(ön)magában létezőt” jelent. Iónokosz (istenség) volt az, aki a mágia tudományt megalapozta.

Faber: *Ea, ...volt a mágia tudományok istene* (!) *Nimród vagyis ló*. Ugyanakkor *Ionim* néven az iráni szkítákat nevezték.

Fehér Jenő: Középkori magyar inkvizíció. *A mágusperek jegyzőkönyvei több alkalommal megemlítik, hogy a vádlottak „Yotenri” vagy „Yotengri” nevében is gyógyítottak. Ez az egyik ősi hun szókincshez tartozó szó, valójában az „eget”, „mennyet” jelenti, de mint Isten lakhelyét, mint „mennybennlakozót” közelebről meghatározva, átvitt értelemben Istenre is alkalmazható.*

(2) Kulcsár József: *Hogy a mén, a lovak között, eredetileg nem csupán az egyik nemet jelentette, hanem legkezdettebb értelmében a roppant Mana-fogalomhoz, az Egyetemes életerőhöz ... kapcsolódó fogalom volt. A Manát a kutatás – igen helyesen – a Brahmán névvel, szóval hozza össze. Az említett Mana is részben a Szellem, ami a megnyilvánulások mögött áll, részben pedig az, ami – eminnen nézve – meg is nyilvánult belőle. Ezért mutat a teremtő erőre a ménló neve...*

A mén szavunk, nagyon erősen húz oda – hangzás szerint – ahhoz a mennyhez is. De a „mennye” ... nem a levegőt jelenti, hanem a Maná-nak a Napba való megjelenését: hajnalhasadtát. Egy egyiptomi felirat pl. azt mondja, hogy „Borral terhes az Ég, amikor megszüli leányát a hajnalt”.

Lásd: *Amit megkötik a földön...* (Máté, 18/18.) Sumér textusokban Enki/Ea, a *Nagy szarvas* volt a „*sors/végzet*” ura, jobban mondva eldöntője, meghatározója. Ezen „*sorsszerű végzet*” kifejezés ugyancsak felmerül az Avesztában, ahol a Khvarena = dicsőséget, fenséget jelképező fényragyogás, glória elvont gondolatával áll kapcsolatba. (Vö. Denkart: vii. 7, 15-19. etc.) A Sáhnamé csodaszarvasa is „...*elragad*”.

³ Annak szimbolikus képe (szerk.)

(3) E. W. Hopkins: *Epic Mythology*. (New York, 1969) A szarvas (szabbara) egy csodálatos állat, a Nap egyik neve. Ám olykor *asura*, máskor az őskirály (egyik) reinkarnációja. A Nap másik szimbóluma a napmadár: garuda, szuparna, de van ennek egy másik jelképe: a Nap-ló. Tehát szarvassá lesz olykor a ló is, és ezzel a hordozó a Napnak, vagyis a Szellemnek válik hordozójává.

Pio Filippini-Ranconi:
Az iráni szakrális királyeszmé alapfogalma

Az iráni királyság eszmei tartalmát, egyedi sajátosságát, a szakrális királyideát Lyima és Haosalyanha (Hosháng) őskirály, s emellett a királyi Khvarena (győzedelmes glóriás nimbusz) jelképezte. A nagy király (Khsalyatija vazarka) személyét egy tökéletes léleknek (Adam-e kamel) képelték el. Egyben ő volt az a bizonyos Fényoszlop, (Columna gloriae), – amelyen keresztül a szentlélek alászállta –, s kinek személye az alsó világot a Kozmosszal összekötötte. Ezentúl a közjő: az emberi boldogsággal járó szerencse, a mezőföld termékenysége s az évszakok járása, egyedül az ő erényétől függött (1)

Az Aveszta (Yast, 19) tárja fel előttünk ama áldott aranykori állapotot, amikor az első szakrális őskirály, **Lyima** khsaéta leszállt a földre, nap-hímes dicsfényben tündökölte. Ő volt a „Jó pásztor”, mitöbb, maga a királyi glória: a **Khvarena**, aki a hét khesvárban a dévák, az emberek, a parik, a jószágos lelkek s a titánok felett uralkodott. Lyima „...a dévaktól a jólét és a boldogság lehetőségét: a gazdagságot s a glóriát elvette. Az ő uralkodása alatt, minden szájnak bőven jutott falat, a csorda és a nyáj, az emberekkel együtt nem ismerte a halált. Nem volt akkor aszály, se hideg se meleg, sampedig a dévák által szított irigység”.

Azóta minden királytól elvártott, hogy Lyima áldott korát, ama őszállapotot felújítsa, visszaállítsa, s a föld kerekességét Khvaniratából kormányozza. Ott, ahol az esztendő egy nappól és egyetlen éjszakából állott.

A királyi teendő betöltése, az ősi állapot visszaállítása, ama győzedelmes Fénynek tulajdon birtoklásától függött. A régiek ezt a verőfényes *Aureolát* nem egy merő simult költői beszédnek tartották. Ellenkezőleg, az egy látható, valóban érzékelhető energia-erőforrás volt – ahogy a Denkart

írja –, az emberi sorssal járó isteni adomány, amely a királyi hivatás betöltését biztosította, lehetővé tette.

Az iráni királyság egyedi sajátosságát, a szakrális királyideát, egyfelől Lyima és Haosalyanha őskirály személye, másfelől a királyi Khvarena (Győzedelmes, glóriás nimbusz) jelképezte. Az őskirályt (Khshalyatija vazarka) egy tökéletes embernek képelték el. Ő volt az a bizonyos „Fényoszlop” (Columna gloriae) – amelyen keresztül az üdvösség az égből alászállta –, s akinek személye az alsó világot a felső egyetemes világmindenséggel összekötötte. Ezért a közjő: az emberi boldogsághoz való szerencse, a mezőföld termékenysége, és az évszakok járása, egyedül az ő erényétől függött.

Ami pedig a király személyét illeti, a Khvarena birtoklása, kimondottan az ősi hitelvhez való hűséges ragaszkodástól függött, és ezt az adományt a saját lelki érdemei után kapta. Habár ezen üdvösségből nem csak a király, hanem (eleitől fogva) minden földi halandó részesült. Hiszen a Khvarenát a teremtő már eleve arra szánta, hogy a földi teremtményeket megtartsa általa. Evégből tehát teljes egészében Lyima őskirály gyámságára, gondozására bízta. Azonban az őskirály bukása után, ama három osztályrészhez viszonyulván, az három részre oszlott. Így az „Agrift khvará”-t a papság örökölte. A „khvarah-e kalyán”-t a királyi hercegek és a hősök, míglen a „Khvarah-e Irán” az árja közösség tulajdona lón.

Kezdetben a „*szakrális király*” titulus egy olyan elhivatottságot kiváltságot jelölt, amelynek birtokosa – a veleszületett Khvarena kibontakozása révén –, teljes tudatossággal ráébredt üdvösségérzetére, isteni mivoltára, önnön glóriás sorshivatására.

Legendáknak hosszú sora emlékeztet bennünket eme Győzedelmes Fényre, az „Akhvaretem Khvaraná”-ra, amely magjában **Emészthetetlen Verőfény**-t jelent. Ezzel együtt érzékeltetvén azon isteni-szokrat, amely minden emberben van.

A Denkart sorra elbeszéli, hogy számos hercegnek mennyi töredelemmel és viszontagsággal kellett számolnia, amíg végtére a Transzcendens valóság állapotát, és a velejáró diadalmas Nimbuszt elnyerte.(2) Míg a hagyományok arról is tudnak, hogy a tiszta erkölcs vagy erénynek híján,

avagy törvénytelen származás miatt, hány királyi herceg előtt elérhetetlen maradt.

Ezen Khvarena, egy királysólyom-turulmadár (szaéna-meregó, szimorg) képében szállt alá **Adzsembe** (Iránba) a két őskirályt megkoronázni: Feridunt, majd később Keresaspát, akik hatalmas uralkodók lettek. (...)

(Aveszta, Denkart: VII. fej.)

25/ Ezután eme Khvarena, az Aspigánra, Feridun királyra szállott, amikor még anyjának méhében volt. S mind ez Lyima glóriájának diadalmas ragyogása által.

30/ Utána pediglen Minükeherre, Irán királyára, aki számos csodás tettet vitt véghez általa.

32/ Azután, Lyima glóriája által, Kereshaspára...

33/Majd pedig Kai-Kobádra, a kalyanida királyi ház megalapítójára...

35/ Egy másik alkalommal Kobádnak sarjára Kái-Arsra, és fivéreire,... közöttük a legidősebbekre, Kái-Usra, aki a hét Világsávot uralta, s egy hírneves és dicsfényvel övezett uralkodó volt.(3)

Jegyzetek:

(1) Mahabharata: Bármelyik király a tulajdon nemes jelleme és jóakarata révén, képes boldogságos aranyidőt, avagy nyomorúságos állapotokat teremteni.

(2) A. M. Hokart: A régiek előtt még az a hiedelem járta, hogy az igazi bölcsemler, valaha egy királyi születésű igaz-éltű remete volt.

Tarih-i Üngürüz: Miután a monostor felépült és elkészült, a két királyfi beleköltözött, hogy saját hitvallásuk szerinti imádságokkal foglalkozva jó ideig ott töltsék életüket. (...) Ők azután azon a helyen sok hónapra és éven keresztül laktak. A világi néppel nem érintkeztek, imádsággal és alázatossággal, (elmélkedéssel) foglalkoztak, s a világ örömeiről lemondottak.

(3) Santillana: szerint ez a Kái-Us, vagy Kávi-kávi Usán, az indiai Rigvédában és a Mahabharatában Usanas Kávilya. (Vö. Giorgio de – dechend, Herta von Hamlet malma. Pontifex K. 1995.) A perzsa Sáhnamében Kái-Káus, míg Mirkhavend művében úgy mint **Nimród** szerepel.

E. W. Hopkins: Epic Mythology. A hindusztáni mitológia elemzése. (N. Y. 1969)

A (Su)MERU hegy legtetjén az istenek tanyáznak. Merutól nézve, **Lyama** a déli, **Indra** a keleti, **Varuna** és az adityák a nyugati, míg az asvinok **Attara Kuruban** északon élnek. Ezen a helyen harcias vitélő istenek,

látnokok és szentéltű emberek laknak. Akik mennyei boldogságban tizezer éveket élnek, s amikor meghalnak az égeknek madarai hantolják el őket. A halhatatlan istenek örök fiatalok, kinézetre szépek, bátrak és módfelett intelligensek, s az emberekhez képest a lábuk sohasem érinti a földet. Nem izzadnak, árnyéktalanok, bőruket és ruhájukat sem illeti a por. Az emberektől tartanak, de azoknak áldozataira, jótékony szolgálataira mindenképpen rászorulnak. Amikor akarják, olykor állatábrázatot(!) is öltenek magukra.

A hindusztáni epikus irodalom szerint **Lyama**, **Vivasvat** fia volt a **pütri-k** (ősatyák) első szakrális királya, aki glóriásan tündökölt, miként a **Nap**. Vállán bíborvörös palástot, fején diadémot viselt, kezében, úgy mint egy hadisten, újat fogott, amelyet olykor a halandó hősöknek adományozott. Alkalom adtán az igazság pálcáját és egy hurkot tartott kezében. Az epikus költemények szerint, **Lyama** őskirály a déli tájakat uralta. Királyi palotáját a **Vaivasvata-szabhát**, **Visvakarman** (az istenek építész) tervezte. Mérföldes terjedelmű aranyos, napfényben tündöklő hajléka, olyan kies helység, ahol se hideg se meleg nincsen, sem éhínség, sem bánat sem pedig öregség. Királyi és papi látnokok, uralkodók, szentéltű emberek és hősök élnek ottan, s mindazoknak lelke, akik deledőben hunytak el. Ott látjuk az „Időnek kerekét” és azokat, akik az idő múlását ügyelik. **Lyama** a legfőbb lény, maga a **sors/végzet**. (Hiszen) a sors – épp úgy mint **Lyama** –, mint egy kötelék megköt, és magával ragad. A királyoknak és látnokoknak isteni természetük van. A király vagy királyi látnok **Indra**, **Varuna** és **Lyama** egyszemélyben. A király az ő mivoltában egyben „teremtő” is, és őt isteni tulajdonságot egyesít magába.

A perzsák hitelve

A perzsák hitelve – dogmatikailag vizsgálva –, két külön elgondolást foglalt magában. Az egyik onnan ered, hogy mivel a király szelleme leszállt a földre, s (mivelhogy) a bolygók fejedelme által a Naptól nyerve hatalmát, azzal egyenlő rangot és tekintélyt élvezett. A másik idea a mazdeai őshit alap gondolata: a Khvarena fogalma, (l) s az abból kiáramló s általa ajándékozott ún. „királyi szerencse” (*Fortuna regia*), amely égi kegyelet révén megvilágosítja az uralkodó létét, sikert, diadalt szolgálat számára.

E mazdeai „glóriát”, amit mások tévesen a „szerencsével” azonosítottak, görögül tüché-nek hívták. Úgy tetszik, hogy ezen Khvarenát hasonlóképpen, Pontosz, Kappadokia és Baktria királyai is tisztelték és ugyanúgy a legmagasabb istenség

által szolgáltatott „Fortuna” kegyeltjeinek, véden-
ceinek képzeltek el magukat.(1)

Az uralkodó méltósága szent és sérthetetlen volt, aki Ahura-Mazda kegyelméből szállt alá, annak akarata szerint uralkodott, s az ég és föld terem-
tőjének kegyelme által kapta létét és dicső-
ségét. Az irániak ezt az isteni malasztot/kegyet egy olyan természetfeletti tűznek, egy káprázatos *aurának*, (más szóval) *glóriás nimbusznak* képzel-
ték el, amely voltaképpen isteni kiváltság volt, de megesett, hogy a királyi hercegekre is fényt vetett, hercegi hatalmukat szentségessé téve, felszentelve általa.

A szentség a törvényes/jogos uralkodó (ábrá-
zatát) megvilágosította, míg ugyanezt a törvény-
telen utódoktól a trónbitorlóktól vagy a kegyetlen-
kedőktől megvonta. (Viszont) azokat a jeleket, akik kiérdemelték és buzgón oltalmazták, juta-
lomként szünetlen diadallal, dicső hírnévvel és vi-
rágzó jóléttel örvendeztette meg. (Hvarena vagy Khvarena) A káldeusok hitfelfogása szerint a sors
váltakozó forgására végzetesen hat a csillagok já-
rása, a királyi csillag pedig ezeket az égi testeket
kormányozza. Így a „Legyőzhetetlen Nap” (*Sol In-
victus*) Mithrász, (2) a közhiedelem szerint maga a
Khvarena adományozója, amely magát a diadalt
biztosítja.”⁴

A törvényes királyi hatalom nem örökölhető,
mivel az az Égnek, az Istennek adománya, amely a
Diadal (*Victory*) képében nyilatkozott ki.(3) A
szaszanida uralkodók – miként a cézárok – a
„Nap és Hold” testvéreként tüntették fel magukat.
A Nap-isten védelme alatt álltak, és ama termé-
szetfeletti kiáramlás, amely egyikből a másikra
vetült át, időnek múltán az *azonos lényeg* gon-
dolatához vezetett.(4)

Utóhang

Augusztus római császár volt az, aki elsőként
keleti mintára a legfőbb papi méltóságot fenntar-
totta magának. Később Nagy Konstantin lett a leg-
első szakrális keresztény király, akinek személyét
még egylényegűnek vélték a Nappal, s egyben az
egyház fejének tekintették. Ide vág G. Higgins
mondása: *Ha Konstantin császár az isteni bölcses-*

*ség reinkarnációja volt, akkor ugyan az volt a
nagy hun-szkíta király Attila is!* (vö. Anacalypsis)

Dümmerth Dezső rávilágít arra, hogy Álmos
főfejedelemnek is szakrális, azaz földöntúli,
kozmosz háttérű tekintélye volt. Később – foly-
tatja –, *a keresztény, európai királyeszmé sem sza-
badult meg soha a pogány(?) szakralitás kép-
zetektől.*

De végül is megszabadult! Nem épp jószán-
tából, hanem készakarva, mikor a pápaság eré-
lyesen fellépett ellene. Ugyanis VII. Gergely pápa
nyíltan szembefordult a szakrális királyság felfo-
gásával, miután a német IV. Henrik – u.m. Nagy
Konstantin – egyszerre rexnek és sacerdosnak
merte nevezni önmagát. Azonban a pápa csak la-
ikus személynek tekintette a királyt, akinek ki-
rályi méltósága ugyan elvileg az Istentől száрма-
zik, de azt ő a pápa *közvetítésével* kapja. A hatalmi
viszály során a pápa IV. Henriket két ízben is ki-
átkozta. Igaz a király seregei erre 1084-ben elfog-
laltak Rómát, s Henrik az ellen pápával, III. Ke-
lemennel, magát császárrá koronáztatta. Azonban
Angliában, VIII. Henrik kora óta, az állam s az
egyház feje, újra a trónus lett.

Jegyzetek:

(1) A khavarenó fogalma: nimbusz, glória. A kirá-
lyok, és szentek arculatát övező dicsfény.

(2) Plutarkosz szerint: *„Egyesek két istenről tud-
nak, amelyek örök harcban állnak egymással: az egyik
szerintük a jó teremtője, a másik a rosszé. (...) Zoro-
aszterész az, egyik lényt Horomaszésznak nevezi, a
másikat Arimanosznak, s egyúttal azt állítja, hogy az
első az érzékelhető dolgok közül leginkább a fényhez,
a másik a sötétséghez, és tudatlansághoz hasonló.
Mithrász pedig a kettő közt a középen áll, ezért a
perzsák Középsőnek (közvetítőnek) is nevezik.”*

Eliad: Zalmoxis: *al-Biruni írja, hogy Trónralépés
előtt a pártosok királya egy sziklaüregbe vonult, és ami-
kor alattvalói elébe járultak, úgy tőnek tiszteletet néki,
mint azon egyszülöttnek, aki szeplőtelen fogantatás ré-
vén született volt.* (vö. India.) Következetesen az új ki-
rály, *újrászületvén, Mithrás lesz...* (vö. Widengren: *Les
religions de l'Iran.* (Paris, 1968) S. Hartman:
Gayomart. Étude sur le syncrétisme dans l'ancien
Iran. (Upsala, 1953)

(3) L. A. Waddell: A vízözön előtti királyok névli-
stája. *„A királyság az égből támadt(...)*

A. M. Hocart: *Kingship. A király egyben „Isten-
ség, Ég, Nap, Világegyetem és Éther”.*

⁴ Cumant, F.: Mithrász vallása c. műve alapján

Dümmerth Dezső: Álmos alakját is *Égtől születettnek*”, isteni hasonlóságúnak fogták fel. A szakrális királyeszme lényege éppen ebben az isteni hasonlóságban rejlik.

(4) Tehát itt már az eredetibb „*egylényegű*”-ségről (homoúsziosz) fogalmáról s nem az isteni hasonlóságról, a „*hasonlányegű*”-ségről (homoiúsziosz) esik szó. De hát nincs új dolog a Nap alatt. Ebből kerekedett hajdan az a ménkü nagy vita, a Nagy Konstantin császár által összehívott híres niceai zsinaton, midőn egy „*ióta*” miatt – mire lecsitultak a kedélyek – az emi-nens egyházfiak kiátkozták egymást az anyaszent-egyházból.

III.

ADALÉKOK A SZAKRÁLIS KIRÁLYSÁG TÉMAKÖRÉHEZ

Ismételten szólván, az adzsemi királyok szakrális uralkodók voltak. (2) A IX. századi késő pahlavi és az újperzsa történészek, a régi királyok genológiáját mindenképp úgy állították össze, hogy az felmenő ágon, Hosháng adzsemi király koráig vezessen vissza. Hosháng – a hagyományokban – az első szakrális uralkodóként jelenik meg, úgy mint az iránbeliek karizmatikus (3) őse, a civilizáció s a kultúra megteremtője, akinek országlása alatt – ahogy Mirkhond a Rauzat al-Safá c. munkájában közli – a földön mindenütt „*virágzott az élet*” és az emberek „*a boldogság kertjében éltek*”.

Azonban emögött a sztereotipikus hagyomány mögött ugyanazon prezoroaszteri aranykor emlék lappang, mely a regebeli szakrális őskirály, Lyama uralkodásával áll kapcsolatban. Az Avesztában, úgymond, Lyama volt maga a **Nap**. Kinek hosszú 1000 éves uralkodása alatt, *...sem ember sem állat nem ismert halált, az emberek örök ifjak voltak. Nem volt se meleg se hideg, és nem gyötörte őket semmilyen nyavalya.* (Yasna, 9: 4 -5, Yast, 9: 10, 50.)

A Védák szerint, a halhatatlanok közül Lyama őskirály volt az, aki elsőként a halandó sorsot magára vállalta. „*Az istenek kedvéért, Lyama, a halandó sorsot választotta. Ivadékaikért feladta a halhatatlanságot.*” (vö. Rigvéda: 10: 13, 14.) A halandók közül ő „*halt meg*” értünk először, „*...első volt, aki számunkra megtalálta az utat,*

amelyről eltérnünk nem szabad”. Mármost ennek az „*Út*”-nak többféle értelme van. (4) A kínai bölcsek Li-ki pl. a rítusokkal hozván kapcsolatba, „*csatornának*” nevezi: *Ezek a (rítusok) alkotják a csatornákat, amiken az ég utjait elérjük.* A keresztény misztikában pedig a hármas: *tisztító – megvilágosító – egyesítő út.* Giulio Evola szerint az antik pontifex-hidverő szóban, a főpap címében is benne rejlett a jelképes értelem: azaz *út, ... híd a tökéletesség, az igazulás, az üdvözülés felé.*” (vö. Várkonyi: Az elveszett paradicsom.)

De a szakrális király elsődleges világi teendője, leginkább Ahura-Mazda teremtményeinek, a világ rendjének fenntartása, és az „*emberi boldogság*” biztosítása volt. Ahogy Molé igazolja: Az achamenida-ház királyaitól nem az váratott el, hogy azok papi funkciót töltsenek be, hanem ama konkrét teendő: az un. „*frasá*” betartását kívánták el tőle. A *frasá* magába foglalta mind azt ami jó-ságos, ami az emberi boldogsághoz tartozik, amely lehetővé teszi, hogy a király hivatását, kötelességét teljesítse. (vö. Molé: *Culte, mythe et cosmologie.* Paris./ Gnoli: *Considerazioni sulla religione degli Achemenidi.* Milánó.)

A legfontosabb kozmogónikus rítus szertartása, a világ megújulásának ünnepe, az újév napján történt. A méd-perzsa **narouúz**, a világ és az ember teremtésének ünnepe volt. Az újév első napján – al Biruni szerint – a teremtés újraébredését ünnepelték. Firdauszi így emlékszik vissza: *„...Dzsamsed drága ékkövekből egy fénytrónt csináltatott magának, melyet a dévek az ég magasságáig emeltek, (...) Ezt a napot az emberek narouuz-nak neveztek el. Ez lett az újév első napja, ... A hatalmasok ekkor fényes nagy öröminnepet ülttek, hangos dáridózás közt vígan ettek, ittak s énekeltek”.* (vö. Sáhnáme)

Azonban a narouuz, vagy „**narews**” (Kassai kódex) ünnepe, jóval megelőzi a perzsákat hiszen az még az adzsemi királyok idejéből való. Azóta is minden méd-perzsa uralkodó ama régi-szép idő: az aranykor visszaállításán fáradozott. Sőt, nem kevesebb mint 16 római császár próbált dicsekedni azzal, hogy a hajdani aranykort visszaállította.

Dzsamsédhez visszatérve, meg kell említenünk, hogy jó Cornides Dániel sehogyan sem akart kibékülni vele. Heltait megfedi azért, hogy

„...újraélesztette a mesét(?) Damasekról a magyarok egykori istenéről – forrása, miként ez köztudott, Székely István volt.” Sajnos, Cornides jeles munkája – amely Thomas Hyde: *Historia Religionis Veterum Persarum...* etc. c. művét követi –, még eddig nem jelent meg magyar fordításban. Ami viszont ezt az un. **Damasek** istenségnek nevét illeti, ahhoz fontos hozzátenni, hogy annak tisztázása már kimondottan időszerű lenne.⁵ Kár, hogy Cornides akkortájt Hyde művében a „**Gjemshid Medorum Monarcha**” felől említett dolgokat nem vette figyelembe. Őstörténetünknek hatalmas segítségét nyújtott volna vele!

De megütközésnek vagy megrovásnak itt semmi helye. Később is estek ilyenek. Ne bántsuk a szóval Novotnyi Elemért sem, aki az un. András korabeli egyházi intelem szövegében található „**bárdus őseleink**”-et, akkor még **pártus** helyett, véletlenül „**bárdos**”-nak olvasta. Avagy a „**narouúz**” esetében, Fehér M. Jenőt, aki a méd-perzsa **Dzsamséd-narouúz** újév napját, a Kassai kódex „**narews**” napjával nem azonosította. Viszont a „**sámán**” szó körüli fogalomzavart, később tisztázta: *A Középkori magyar inkvizíció kéziratának nyomdába kerülése óta végzett kutatásaim, meggyőztek arról, hogy az eredeti latin szövegben szereplő „mágus” szó „sámán”-nal való fordítása nem helyes! Alátámasztotta ezt a meggyőződésemet, a müncheni és a Cornides magyar nyelvű kódex **mágos** szó használata is, 1466 ill. 1510-ből. Ezek alapján tehát, a könyvben szereplő sámán kifejezés helyére, az eredeti mágus szót kell visszahelyezni!*

Zakar András dr. katolikus pap, történész, léteére ugyancsak kiemeli a mágus hittel kapcsolatos észrevételét. Szerinte, ha: „...**László javaslata alapján azt tesszük, ami a sajátos elem, mely a sok népből és törzsből összeötvöződött magyarra tette illetve teszi,...** nem állhatunk meg ilyen vonásoknál, amelyek a magyar műveltség szinte minden rétegeiben feltalálhatók,... hanem ezek valamennyiének gyökerét kell keresniünk. Kétségtelenül az ősi **MÁGUSHIT** tűnik legszilárdabb alapnak, melynek ősi kinyilatkoztatott tanításaiban az előbb felsorolt jegyek (harmónia, család, otthon-szeretet,

mágus-hit) mind megtalálhatók. (vö. A Magyar őstörténet felé, Szittyakürt. 1976, II. sz.)

Azonban a „**mágushitben**” a fent említett „**jegyek**” mellett, még számos más sajátosság is felismerhető. Nem is szólván arról, hogy a judeó-keresztény vallás kimutathatóan hány elemet „**kölcsönzött**” tőle. (vö. Zakár András dr: *A sumér Hitvilág és a Biblia*. Garfield. New Jersey)

Hiszen maga a csodaszarvas monda is ebből az ősi hiedelemkörből ered. Mahabharata hindu hitregében a szarvas egy **asura**, amelynek a hermita őskirály **Pauravas** volt a reinkarnációja.⁽⁵⁾ Tehát a szarvas egy *isteni lény*, amelynél fogva „**halthatatlan**”. Mintha erre célzott volna a nagy magyar bölcselő Apáczai Csere János is, mikor megjegyezte, hogy a holló kilenc emberöltőt mér, de a szarvas ennek a négyszeresét is. (6) Ez tehát akkor 36 emberöltő lenne. Lehet, hogy Apáczainak is ama rég kihalt (*Cervus eurycerous* = széles agancsú) szarvas járt az eszébe. Mert ez volt az az állat, amelyben őseink az isten követét/hírnökét látták. Másképp hogyan magyarázható, hogy az erdélyi néphagyomány ismerte ezt „...*az őszarvast, és így festhette korsóira, hímezhetette ruháira, szőhette szőnyegeibe és minden kulturális befolyástól, vagy történelmi kapcsolatok nélkül volt tudomása ennek az állatnak létezéséről. Csak így tudták hosszú évszázadokon át is, nemzedékről nemzedékre továbbítva az őszarvas alakját emlékezetükben.*”⁽⁶⁾ (Torma Zsófia.)

Különben – folytatja Torma Zsófia: „...*a szarv királyi, sőt isteni jelvény volt.előfordul ez a fejdísz még a mai nap is a Hátszeg-vidéki nők fején. Hímzett fejkötőjükön hegybe-futó szarvacskák láthatók, miszerint ez a fejdísz Istar-Vénusz-Bendis-kultusz legfontosabb kellékére vonatkozik. Meltzl professzor szerint, ezek az Astarte-kultuszra vonatkozó emlékek a bulgár nőknél is találhatóak.*”

A fejdísz, amely két szarva között egy korongot is ábrázol, nem lenne más mint egy hegyes vidéki horizontnak a képe, ahol a Nap hegyek között kel fel és indul útjára.

Igaz, azóta már tisztázódott, hogy a Nagy szarv közt látható „**korong**” v. csillag neve: **Áz**, **As**. Ady lírájában pl. „**Az...**”, az „**Önmagátszülte**

⁵ Farkasinszky Tibor Damasek Istenről tartotta előadásait a MBE 2004-2005-ös első szemeszterén. (szerk.)

⁶ Lásd Urasztal terítő Erdélyből a 18. sz. közepéről. (16. old.). In: *Vizek könyve*. I. köt. MBE, 2006. (szerk.)

szent erény”. (7) A hindu bölcseletben Isuara, amint fentebb láttuk, „Brahmá” hímnemű alakja. A mágus világnézetben ugyanez As-urát, Ah-urát, Istent jelentett. Sőt az is tudott dolog, hogy a szarvas vadászat ennek az archaikus asura⁷ kultuszának a maradványa. Ahol a „szabara” egy csodálatos állatot, szarvast jelölt, egy olyan mesebeli lényt, amely valójában kettős lényegű: isteni és démoni egyszerre. (vö. Sáhnáme). Aki megöli, az asurá-vá, úgymond az „istenek királyává válik”.

Jó Cornides Dánielt azért is megrótták, hogy a kaldeus Está-t összehozta az örök tűz hestiának mondott nevével. Pedig ez az As, Es nem egyéb, mint Isten, másképp Es-ten nevének az első tagja. A samaritánus bibliában pl. „As-tán” áll, amelynek értelme: „Hatalmas úr” „Istenek atyja”. Minálunk a fogadkozás es-el és hit-tel, ahogy Horváth János írta, valamikor: „az Isten bizonyosságul hívása mellett való erősítés”, vagy talán még annál is több volt az az Es-hit. Az Es, Is tehát valami szent dolog volt. Szent mint maga az Is-ten, akire tették. Aki ezzel a nagy ide tartozó szóval – esméri az esküvő szívét. (8)

Végezetül, mind ez Jean Pierre Vernant igazságát juttatja eszünkbe: *A szó, mely Isten (Es-tán), redőiben őrzi az emberi nem történetét az első naptól fogva, s minden nép történetét annak nyelvében, olyan bizonyossággal s oly cáfolhatatlanul, hogy zavarba ejti a járatlanokat és tudósokat egyaránt.*

Jegyzetek:

(1) W. Hartner: Oriens - Occidens (Hildesheim, 1968) A szarvas Lu-lim csillagképe a Cassiopeia volt. A sumér textusok szerint: Enki/Ea (szarvas) volt az, aki a „sors/végzet” végbemenését megszabta, eldöntötte, meghatározta. Később ezen „végzetszerű sors” fogalma ismétlen felmerül az Avesztába, ahol a khvarena = dicsőséget, fenséget jelképező fény, ragyogás, glória elvont gondolatával áll szorosan kapcsolatba. (Aveszta, Denkart. VII. 7, 15, 19... etc.) Máté: 18/18. *Amit megkötik a földön...* De a Sáhnáme csodaszarvasa is, úgy mint a sors „...elragad”.

⁷ Asura ~ Aszura a héber kultuszban asszonyfát jelentett mely az oltár mellett állt. (Vö. A palócok Boldogasszonyfájával.)

A Labat szótár első szócikke: √ AS, ASZ, IL, EZ, AZ, ILI stb. = Isten. A kórógyi templom karzati oldalképein az orgona alatt két kehely látható, s aláírása EZ-AZ. Az atyai (EZ) és az anyai (AZ) erőkről van itt szó.

Au ASURA szó törökül napot jelent. (szerk.)

(2) Szászországban, az annaberg-bucholtzi Szent Anna parókia karzatát egy olyan dombormű díszíti, ahol a „Világkormányzó” őskirály „a magyar korona-ékszerekbe öltözve látható”. (Ő. Gy. 2002/3. sz.)

(3) Dümmerth Dezső: A szakralitás alapján álló karizma, az evilági és túlvilági lét között nem ismer éles határvonalat. Más szóval a karizma, a hivatásra képesítő isteni erő, „égi származásból ered”, s „az isteni hasonlóságnak” volt a következménye, mely a karizmatikus uralkodót „élesen elválasztja a többi, földi halandótól, hiszen a mítikus hitben, félig egy más létmódba helyezi”. (vö. Álmos az áldozat, 1986.)

(4) A megnemesedés felé, ahogy a találós versike mondja, „...úton megyen úton halad” az ember.

Bhagavad-Gittá: „Ezen az úton egyetlen lépés sem vész kárba..”

(5) J. Dawson ezt így definiálja: *Az asura egy isteni szellem. A Rigvédákban a Legfőbb, Legfelsőbb Lélek (Brahmá) ugyan az mint Ahura. A méd-perzsa Ahura-Mazda jelentése Bölcs Úristen, ... Lyima őskirály volt az aki úgymond először Ahura-Mazdával, a világ teremtőjével, társalgott.* (Vö. Classical Dictionary of India.)

Kulcsár József: *Nomen est omen. A név, mint metafizikai fogalom annyira szent, ... hogy a földi nyelvekben megjelenése is olyan szóval történik, mely világosan rámutat az igazi nevek paradicsombeli szentségére.*

(6) F. Cumont: Mithrász: A Pannóniában elterjedt Mithrász kultuszának hét beavatási fokozata közül a kezdő (neophite) szintet „holló” foknak nevezték. De hollón lovagol a Táncs-i református templom egyik kazettájában Nagy Sándor is. Ugyanilyen kép van Nyárádszentimrén is. Nyilván azért kellett holló-lovat adni alá, mert ez felelt meg legjobban az ő igen-igen nagyra becsült dicsőségének.

A francia Corbet család címerében, a szarvassal együtt látható a holló is. A felirat: *Deus Pascit Corvos.* Csak két betű a különbség: Cervus... Corvos, s mindkettő az isten karizmatikus állatja volt. A holló az Avesztában szent madár: Verathragna. Tibetben még ma is szent madár a holló, ha megölik bűn, valamikor egyenesen életfogytiglani fegyház járt érte. Érdekes, a Hunyadiak címerébe is belekerült.

(7) Ady Endre: ...*Légy áldott legvalóbb legenda*

S a szentfény, mely most visszahoz;

Az, ... az!

(Éjnimádó)

(8) Torma Zsófia: „...a vallásokat összehasonlító kutatás, legalább is részben, az egyes népek eredetének és történelmi múltjának megállapításához is elvezethet, hiszen egy-egy nép jelleme sokszor vallási és lelki életének megnyilvánulásaiban mutatkozik meg legjobban.” (vö. op. cit)

IV.

**AZ ÉN-TUDATRA VALÓ ÉBREDÉSHEZ,
AZ ISTENRE TALÁLÁSHOZ VEZETŐ ÚT**
(Alap gondolatok a szarvassá válás, az átlényegülés
elvont témájáról.)

Grandpierre K. Endre: *A magyarság, ... az aranykori hagyomány letéteményese és hordozója. Teljes meggyőződéssel valljuk: az „Aranykori nemzeti boldoglét” (Ipolyi) s viszonyainak feltárása valósággal nélkülözhetetlen a magyar őshagyományok, illetve az ősi magyar szellemi világ bemutatásához, annál is inkább, mivel a magyar ősvallás alapjai az aranykorba nyúlnak vissza.* (vö. Aranykor: Ósi Gyökér.)

A szarvasság jelentéskörének benső gondolata: a szarvassá válás; az egyetemes karizmatikus szakrális királyság fogalmával együtt, az aranykorban született! (1) A keleti bölcsességvallások, de főként az avesztai „fényserű hitelv” kinyilatkoztatása, és nemzeti mítoszunkból kibontakozó csodaszarvasmonda szellemisége alapján, egy sajátos vallásos liturgiát tudnánk szerkeszteni! Igen ezek az alapok. „Minden többi a meséink és a mondai szájhagyomány őriz. E források mind-egyike szent, tiszta... éteri elemeket hordoz”.

(Gyárfás Ágnes.)

A szarvasság jelentésárnyalatának értelmezései

Kulcsár József: *A Nap arany-szarvasát jól ismerjük pl. a zöldhalompusztai szkíta fejedelmi lelet arany-szarvasáról, vagy a tápiószentmártoni elektron szarvasról. A mi csodaszarvas-mondánk a Nap-szarvas-eszmének olyan messzi időkre visszanyúló tiszteletét jelenti, amikor az állatok királya még nem az oroszlán volt, hanem a szarvas.*

Szükségképpen tehát ott van a csodaszarvas a Tarih-i Üngürüsz mondájában is. Mégpedig olyan tág értelemben, hogy a szarvas megjelenése, iránymutatása vonatkozhat akár Álmosék korára, akár korábbi időkre.

Helyesen látta meg tehát a magyar mondában Baktai Ervin is az állatövi hátteret, – de a Nap precessziót alapul véve az Ikek - Bika sorrendjében. Ha szót tudnánk érteni egymással, bizonyára elfogadná azt a magyarázatot, ami ellenkező sorrendben: vagyis így veszi a jegyeket Bika - Ikek.

Így kapjuk meg a monda teljes értelmét.

E szerint a két fiúnak Ménrótól kell származnia, mert az Állatövből is a Bika [itt Ménrót] mint apa, előd, megelőzi az ikreket: Hunort és Magort. Az ikrek vadásznak. Keresésük tárgya: legfelsőbb valójuk [gnothi seauton], a Nap fénye. Vagyis az állatövi Szarvas képe, világossága. Csak mielőtt odajutnának, előbb át kell haladniuk azon a vize nyős, ingoványos úton, amit a Rák asztrális jelle gű, kísértetekkel teljes „térítő” világa jelent. Csak ennek legyőzése után juthatnak el a Szarvas, vagyis a Nap jegyébe. Ott azonban a szarvas, amikor már-már magukénak tudják, eltűnik előlük. Ekkor tudják meg, hogy ez az állatövi jegy csak képszerű visszfénye a világ közepén, minden jegy központjában álló igazi NAPNAK, amint az emberi értelem tüze is a Szellemi Nap fényének.

Az átkelés céljának többféle értelme, magyarázata van. Az egyik az, hogy a földi világ kapcsolatait az égiekkel – úgy mint régen, *in illo tempore* –, újra helyreállítsa, összekötésbe hozza. A másik az örök visszatérés, az égi régiókba költözött ősökkel való találkozás, az őshazába való hazatérés, ám végső fokon az istenes ősatya színe elé való járulás, a megigazulás lenne. Az egyik régióból a másikba, a túlpartra való „áthaladás” átkelés, általában egy vezető állat(ős) irányításával, leginkább vízen, mocsaras tájakon, ingoványos talajon keresztül történik. Ám emellett még más módon: kötélén, csónakkal, lajtorján, de esetenként arany vagy szivárvány „hídon” (2) is lehetséges.

Mikor a szarvas hátratekint, tán nem annyira üldözőre, hanem rejteki módon, – miként „a Védák embere” –, a „vissza útra”, a dicső aranykor felé, magára a paradicsomi időkre néz vissza. (3) Mert „A Védák embere a paradicsomi állapotba akar visszajutni, visszaidézi az aranykort, a Krita Jugát, megrögzíteni a teremtés időtlen pillanatát, amikor az ember még Istenhez hasonló volt, s átélte a világ nagy egységét.

Ezért tehát „...ha harmonikusan akarunk élni, a Kozmoszt újra meg kell teremtenünk, magunkban, újra át kell élnünk... meg kell próbálnunk, hogy ezt az ébervaló, kozmikus tudatú...pszichikai alkatot megközelítsük, valahogy megfoghatóvá tegyük. Legfőbb vonzása tehát az igazlátás vagy tisztánlátás, ...melyhez a természet köz-

vetlen ismerete, a törvények öntudatlan birtoklása vezet el.

De hogyan jutunk el az égi **utakra**, hogyan szerzünk tudomást a másvilági rendről? A misztikus halál és a feltámadás által. A hős meghal, felmegy az égbe, istenné dicsőül, majd visszatér, tanít, közli az isteni tudást az emberiséggel. (Várkonyi: Az elveszett paradicsom)

Baktay tolmácsolásában: *Vissza kell térni Brahmába, fel kell oldódnia benne.* (4) *A feloldódáshoz az „ismeret”, a mélyebb tudás vezet el. Egyedül a gondolkodás válhat eszközévé annak is, hogy elménk rátérjen az ellenkező, a befelé forduló útra...*” A cél: „...önmagunk gyökeres valója, mert ez egy a Mindenség mögött rejlő gyökeres valósággal. A befelé tekintő elnyeri az igaztudást (az Önvaló felismerését) és az akadályok megszüntetését is. (Vö. A diadalmas jóga.) A másik igazsághoz vezető út a gnószisz: „Meváltás a tudás, az önismeret által”. (5) Az önmegismerés révén a megváltáshoz jutunk el. Voltaképpen itt a legmagasabb fokú szentség tökéletességéhez vezet befelé forduló útról, ha tetszik, magáról a *Magnum Opusz*-ről esik szó, ahol a „hős” magát a beavatottat jelenti, a továbbiak pedig a titkos beavatás folyamatát: „az Isten-ember és az isteni lényegű ember **egyesülését**, a teljesséválást...”

A sivatagi **unikornisz** és az eredeti **fehér szarvas** sokáig hasonló eszmeiséget képviselt, mindaddig míglen a VII. sz.-ban az un. Hermetikus vagy Neó-Platónikus mozgalom meg nem különböztette őket. (6) Éspedig az előbbit a **Szellemmel**, az utóbbit a **lélekvivő állattal** azonosítva. Ezzel kapcsolatban a Book of Lambspring c. hermetikus munkában egy olyan különleges rézkarc látható, amely az erdőben egy szarvast és egy egy-szarvút (unikornisz) ábrázol. A magyarázat a következő: „A bölcsék azt tartják, hogy a vadonban két állat él. Az egyik a glóriás a gyönyörűséges, gyors, és erős szarvas. A másik pedig az unikornisz. Ha ezt a képszerű megjelenést a saját ismereteink alapján értelmezzük, akkor a vadon/erdő a test, az unikornisz mindig a Szellemet jelenti. A szarvas sem óhajt más nevet, csupán a lelket. Aki tudja hogyan kell megszelídíteni, és uralkodni rajtuk, s **egyesíteni őket**, és képes lesz arra, hogy az erdőből ki és bevezesse azokat, az az ember Mesternek hívatik. (Vö. M. Hall: The Secret Teachings of All Ages, Los Angeles, 1989)

Jegyzetek:

(1) Hamvas Béla szerint: *Az aranykor az az idő, amikor az élet a lét felé nyílt, ... és a szellem az anyagi világba kilencszeresen áramlott.* (vö. Scientia sacra. 1. rész.)

(2) M. Hall: *A Legmagasabb Elme* egy olyan valós tudat v. tudatfölötti tudat, amelyben mindenki részesült. Aki úgy képes alkalmazni azt, miként egy hidat, azon keresztül az örökkévalóságba juthat. (vö. Op. cit.)

Gyárfás Ágnes: „Az Arany nyílvesző c. mesé-ben ...a nép egy elhivatott fia beavatási útja során a Kocsissal végrehajtat egy varázslatot hidat, méghozzá arany hidat emeltet a folyó, vagyis a Tejút két partjára. Ezen a hídon maggá változva át tud menni mindenki, akit a kakas nem csipked fel.” (vö. Ó. Gy. 2002/ 3. sz.) *A mese kocsisa itt egy olyasféle „pontifex” (hídverő) szerepet tölt be. Ilyen titulust viselt pl. Augustus cézár óta minden római császár. Sőt a pápa ma is ezt a „Pontifex Maximus” rangcímet hordja.*

(3) Baktay Ervin: *Ez a bizonyos „út visszafelé”, vagy „befelé vezető út”, s Több nyomdok vezet rajta végig, de mind egy irányba halad és egyazon cél felé visz.*

(4) Itt nem a semleges Brahman, hanem kifejezetten *Brahmá* kerül szóba, ui. a Brahman szó nem azonos *Brahmá*-val! Baktay így magyarázza: *A hindu felfogás szerint a Brahmából kiáradó akarat, mint létesítő megnyilvánulás, nem egyéb mint a személyes Isten. „Brahmá, ...a hindu vallásos világkép Istenének – Isvara – első személyét, a Teremtő-elvet fejezi ki.”* Tehát voltaképpen ugyanazt a (hímnemű) Teremtő-elvet, mely az Álmos-mondában egy „As-tur” madárként, a Szathapatha Brahmanában a szarvas képében jelenik meg!

Baktay E; „...a hinduk pl. bhakti-jógának tekintik Assisi Szt. Ferencet is.” Ám ha ezt vesszük, akkor alapjában véve „az önmegváltás ábrándja”-ban szenvedő Szent Ágoston is buddhista eszmét hirdetett. Mivel szerinte: „...az ember képes elérni a szentség legmagasabb fokát, ezért szükségtelen a külön isteni segítség. A szabad akarat erejével az ember képes a maga erőfeszítésével üdvözülni. Melynek folytán – ahogy írja –, az Örökkévalóság „...közelebb kerül hozzám, mint én magam, s én, a megfigyelő alany, közelebbinek, alapvetőbbnek, bensőbbnek, valóságosabbnak találom, mint saját személyiségetem”.

(5) Széchényi: „...egyedül az önismerés keserű gyümölcse által nyerheti el teljes egészségét az emberi lélek, (...) egyedül ennek egészséges léte emelhet valamint embert úgy nemzetet is valódi hivatásának fénykorára...”

Szent Tamás evangéliuma: „Jézus mondá: Ismerd meg, ami színed előtt van, és ami elrejtett előtted, nyil-

vánvalóvá válik. Ugyanis nincs semmi ami el van rejtve, és ne lenne nyilvánvaló.” (Vö. Nag-Hamadi kódex.)

Ciceró az eleusiáni misztériumokról azt írja, hogy az embernek „annál nem létezik fenségesebb dolog”

Szent Angusz: Régen Athénben úgy tartották, hogy mindazokat, akiket a misztériumokba beavattak, haláluk után megistenültek. (vö. The Mystery Religion and Christianity.)

(6) Az egyszarvú olykor Krisztus jelképe volt. Mellette egy olyan csodálatos isteni állatnak vélték, amely – mint a Sáhnamé és a Tarih-i Üngürüs csodaszarvasa –, piros, sárga, kék, fehér és feketében; tehát „csodálatos színekben pompázott”, s a hangja csengettyűszerű volt. Ám ha azt vesszük, akkor még a ló is ide tartozik, mert transzcendens értelemben véve a ló egyfelől a Kozmosznak (lásd: Upanishad), másfelől a felmagasztosult, emelkedett lelkű embernek volt a jelképe. (vö. M. P. Hall. Op. cit.)

V.

SZELLEMI NAP: A LOGOSZ - SZARVAS - KRISZTUS

Pap Gábornak időszerű azon felismerése, amely szerint a magyar reformáció visszatérést mutat az ősi magyar hitvilághoz. A korai egyházatyák már ismerték az ősi jelképrendszert és a keresztény vallás-szimbolizmus közti kapcsolatot. Ezen túl, Szent János evangéliumához írt előszavában, Origen egyházatya pl. kifejezett különbséget tesz a Szentírásban foglaltatott külső (szimbolikus), és a benső tanítás között: *A járatlanoknak (exoterici) a bibliai történeteket tanítjuk, ám az elhivatottaknak (esoterici) magát a Logoszt fedjük fel.*

Amikor pl. Szt. János azt írja: *Kezdetben vala az Ige, és az Ige vala az Istennél... stb.*, majd később, *...az Ige testé lett...*, akkor Krisztusról beszél – helyesebben szólván „Kresztosz”-ról –, a **Logosz**-ról, akit nem csupán a „*hal jegyében*”, hanem fii-minőségben, a „*szarvasnak hasonlatosságában*” is ismertek, és ábrázoltak.

A fentebbiekkel egybevetve mondhatni, hogy ezek a képek teljesen fedik egymást! Vagyis, a **Logosz** és a „*lélekívó*” **szarvas** fogalma ugyanaz. De ugyanakkor a szarvasság másik arca – a *Logosz-szarvas* képzet –, mint ős-princípium, Szúzi-minőségben lehet *Nőnemű-logosz* is. Így,

amikor a szarvas „virágnyelven” *visszaszól*, akkor az előttihez képest egy magasabb rendű állapotra utalván, magasabb szinten, magának a *Nőnemű-logosznak* lesz a megszólaltatója.

Különben az átlényegüléssel, és a szarvasság szerepkörével, már mások is foglalkoztak:

Pap Gábor: *...amennyiben – és ameddig – el tudunk találni a tiszta forráshoz, van reményünk a túlélésre (pontosabban: a szakadatlan újjászületésre).* (Vö. Csak tiszta forrásból.)

Tallián: *Bartók tudatában volt, hogy a Cantátá-ban passió- és megváltástörténetet mond el, azt, hogy az „ember fia” hogyan lényegülhet át emberből „valami mássá” – istenné, magasabb eredetű emberré, állattá, hogyan. lendülhet át a mindennapiból a szakrális (a nembeli) szférába.* (vö. Pap Gábor: Op. cit. 118. o.)

Gyárfás Ágnes: *Lehet, hogy lélekben szarvassá kell válnunk, ahhoz, hogy a lélek lajtorjáján eljuthassunk Istenhez.* (vö. Ő. Gy. XXXI. évf. 2. sz.)

Zsoltárok könyve: 18:3. *Az Úr az én kősziklám, váram és szabadítóm: az én istenem, (...) az én paizsom, idvességem szarvasa, menedéke.*

Szent Pál: *Élek, de már nem én élek, hanem Krisztus él én bennem.* Márpedig Bod Péter a „szarvas” szó alatt azt írja, hogy: *A Szarvas... Ábrázolja A 'Krisztus... A' XXI-dik 'Soltárban-is Szarvasnak hasonlatosságában iratik-le.* (vö. Szent Írás értelmére vezető Magyar Leksikon, 1746)

Szentmártoni Szabó Géza tanulmánya: *„...üdvössígnék szarvának azért nevezi, mert miképpen az szarv ótalma és fegyvere az baromnak, azonképpen nekünk Isten ótalmunk és fegyverünk, jóllehet az magyar szóba éktelenül esik, de az zsidóban ékesen esik.”* Valójában a héber „qeren” szónak csupán első jelentése szarvas, a további jelentése **sugárzás, dicsfény, erő, hatalom, méltóság**. A zsoltár eredeti szövegében ez áll: „veqerenjis'i”, azaz: *és szabadulásomnak ereje*. A *qeren* szó a Vulgátában és a Septuagintában is mindig szarvként van lefordítva. (1) (vö. Székely István: Zsoltárkönyv.)

A *bűnbak*

De miként vált a „*bűnbak*” az egyház szemében *csodaszarvassá*? Vajon mi tette azzá, milyen látomás, csodatett diktálta, minő ájtatos jelenés idézte fel azt? Nemde az az igaz bölcs előrelátás,

amely a többi archaikus „pogány” szimbólumot átmentette? Mert Grosschmid Béni szerint: végsőleg mindenben az okszerűség és az igazság dönt. Már pedig az igazság az, hogy a mítoszok a Kozmosz, a természet nyelvén szólnak, melyek az örök igazságot, de ugyanakkor az elvont lényeket, a természetfelettit, a metafizikumot is ábrázolják. (1/a)

Akkor okszerűleg érvelhetett az egyház is. Ebből született az alábbi „hivatalos” álláspont:

„A keresztény egyház nem csupán társadalmi... emberi intézmény, némelykor politikai tényező, hanem ugyanakkor „természetfeletti”, misztikum is, amelynek lényegét, igazi mivoltát csak hitben lehet felfogni, megérteni. (...)

A lényegre vonatkozóan hasonló módon határozza meg a II. vatikáni zsinat is az egyház mivoltát, amikor azt mondja, hogy az egyház „az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének hatékony jele és eszköze.

A keresztény egyház ...az Isten Fiának, Jézus Krisztusnak a Szentlélek és az igehirdetés által időben a világ kezdetétől annak végéig folyamatosan, ...kiterjedően végzett-elhívó munkájának eredménye. (vö. A kereszténység krónikája. München, 1998)

Néphiedelmünkben ismert mennyei lakodalmak, avagy lakomák, a földi menyasszony és az égi vőlegény nászába, egyrészt az Istennel való misztikus egyesülés, az istenné válás képszerű megjelenítése, másrészt a Henóchtól is emlegetett, ama archaikus szerelmi esetnek: az istenek fiait által az emberek lányaival való egybekelésnek emléke dereng. (2)

Hasonképp, az analóg formára épült vallásrendszerekben, a kozmikus teremtés földi vetületét, az Ég-isten és a földi-istenanya szent házassága jelképezi. Ennek szellemében értelmezendő pl. a szaiszi Neith istennő templomának felirata is: „Izis vagyok, Én vagyok minden, ami volt, van és lesz, és soha halandó fátylamat még fel nem lebentette”. A neoplatonikus Proclus meg azt írja, hogy a felirat ezzel végződött: „Én szültem a Napot.” (3)

Tudvalevő, hogy pl. a szkíták egy olyan égi (Atya)Isten által nemzett ősanától eredtek, „amelynek felső teste alfélig asszony, alsó része

pedig kígyó vala...” Herodotosz mondájában Herkules, Diodorosz mondaváltozatában pedig maga Jupiter/Zeusz istenség volt az aki egybekelt vele.

Ugye beszédesek ezek a jelképek? „Ezek után ne csodálkozunk, hogy az „atillás” botra is rákerült e nő, az ősanya,... Ahol a sellőtestű nő alatt ez a felirat áll: IN SIGNA HUIUS DOMINI; Ez az Úr jelvénye. (Turán, VII/ 1. sz. 54.) Hasonló történetre emlékeztet bennünket, Zeusznak a szép Európával történt esete. Mikoris egy romantikus szerelmi kaland során, hogy a fiatal szüzet elcsábítsa, Zeusz atya egy jótartású bika formát ölt magára. Sárarany színű lett a teste, a homlokát ezüst holdsarló díszítette, és szép szál szarvai gyémántként tündököltek. Mondani se kell, hogy ez a férfias küllem igen megtetszett Európának. Mire a szép hajadon koszorúkat kötött, és szarvait azzal felékítette. Aztán megülte... Ó jaj, de ekkor az történt, hogy Zeusz magával ragadta, s a tengerbe ugratván egy kies lakatlan szigetre (Krétára) úszott át vele. (4)

A perzsa *Ezeregy éjszaka* c. történetben van ennek egy fordítottja. Ahol a leendő ara szarvasünnő lesz. A király üldözi, mindaddig míg el nem tűnik előle. De midőn felhagyott vele, egy forrásnál hirtelen megpillantja. Mire a herceg odavágat, a szarvas a vízbe ugrik s hirtelen nyoma vénszen újra. A herceg érzi, hogy a csalogató szarvas csakis egy lány lehet. Erre elbocsátja kíséretét, s vezérével együtt a forrás mellett éjszakáznak. Egyszer csak egy gyönyörű dallam hangjára serkennek, mire egy csodálatos palotát látnak magok előtt. Behatolnak, s ekkor megpillantják a gyönyörű leányt, ki már akkorra szarvas alakját elvesztvén, éneklő udvarhölgyeinek körében mulatott. A lány csak azért változott szarvassá, hogy a herceget meghódítsa.

Hasonképp az ara, mint a szarvasünnő mása, néphagyományunkban is megtalálható. Különös emlékét őrzi ennek a moldvai leánykérésnek azon mozzanata, mikoris a vőlegény kérői – ...elmondják, hogy a leányos háznál egy „vadackának capására” akadtak, s a háziakon az említett vadackát, ...ünnöt követelik. (Vö. Seres A.: Moldvai magyar lakodalmi szokások. In.: Néprajzi látóhatár III. évf. 1994) (A szarvas leánnyá változásával, és annak az üldöző vadással történt szent nászával, Berze Nagy János is foglalkozott.)

A halál és a feltámadás hídjának oldalán, amely a tejúton áthalad, sokszor a szarvas, a ló és a turul képe látható, amelyek kizáróan közbenjáró szerepet töltenek be. (Cirlot.)

Az üdvhalál, a halálvágy, már kezdettől fogva a legfontosabb mítosztermelő erők egyike volt. Az archaikus ember számára magától értetődött, hogy a halál megváltás, és a meghalás egy „erotikus aktus...”. A homéroszi görögök és az etruszkok is úgy hitték, hogy a meghalás egy szerelmi vágy-szerű beteljesülés. (Lásd: a Tristán és Izolda, *Liebes tot* jelenete.)

Érthető tehát, hogy néphiedelmeinkben a halál sok helyütt ma is üdvhalál: *lakodalom...* Takács György kitűnő tanulmánya ismerteti velünk, hogy a magyar néplélek mennyire kedvelte ennek azt a változatát, amely a *Mennybe vitt leány balladájában* és annak imádságos megfelelőiben maradt ránk: *A Mennybe vitt leány balladája, és ...imádságaink egyazon töről fakadnak, mindegyikük a sugárzóan tiszta, Istenével való misztikus egyesülésre váró lélek éneke.*

A vendégség a lakoma és az elmúlás, a halál képe a népköltészet más területein is szorosan összekapcsolódik. Erre utal a szép lány által kötött koszorú is, amely a keresztény szimbolikából, eszkatológiából jól ismert, a szüzek, ...fejét díszítő dicsfény, korona (aureola, aurea corona) képével is összefügg. (...)

A másvilágba való átjutás gyakran mint a tengeren való átkelés jelenik meg, (5) így egy igen ritka Csodaszarvas mondával, ... amelyben a nagy állóvízen átjutó hős az almafák árnyékában táncoló tündérlányokra bukkan, akik legszebbike táncolni hívja, azaz férjül választja. (Vö. Turán. VII. évf. 1. sz.)

Jegyzetek:

(1) J. E. Cirlot: *A szarvakat régen szentséges szimbólumnak tekintették. Az egyiptomi hieroglif írásban a szarvnak több elvont jelentéstartalma volt. Az egyik, úgy mond, az amely „a fej fölött van”, (a Nap, az ég a csillagok... etc.) Ebből adódik egy másik értelem: az önön felsőbb tudatunkhoz vezető „útnak a kitárása/megnyitása”. De ugyanakkor emelkedettséget, magasztos-*

ságot, tekintélyt és dicsőséget is jelentett. Míg Mezőpotámiában, a szarv közé helyezett tűz láng, csillag jel együttes, az egykori Paradicsomot jelképezte. (A Dictionary of Symbols, New York, 1971.)

(1/a) C. G. Jung: *A nemzeti élet abban a pillanatban megszűnik s a nemzet szétesik, mihelyt a népi mítosz-kincsek elvesznek.*

(2) Henóch könyve: *Amikor az emberek nemzedékei megsokasodtak, azokban az időkben szépséges és bűbajos leányaik születtek. ...az Ég fiai pedig látták, hogy szépek, és megkívánták őket, és azt mondták egymásnak: menjünk, és az emberek leányai közül válasszunk magunknak asszonyokat és hozzunk velük világra gyermekeket.*

(3) Gyárfás Ágnes: *Istenanyáról van szó, aki fénytől megittasulva világra hozza fénygyermekét a Napot...* (Vö. Az ókori mitológia útvesztői. Egyiptom. Ősi Gyökér XXXI. évf. 3. sz.)

Dávid Katalin közli, hogy mikor Bálint Sándor néprajzkutatóval a szegedi tanyavilágot járták, valahol egy szépen kifaragott Madonnát láttak. Mikor az öregasszonyt megkérdezték, hogy kit ábrázol a szobor, így felelt rája: „a Napurfi anyját”. (vö. Harangozó Imre: Sokat gondolkoztam a régi atyákról. Budapest, 2002.) Tehát a „fényös Jézus”, nem más mint népmeséink „Nap úrfi”-ja, „Nap királyfi”-ja.

(4) Takács György: *Ez az egyesülés... az állatalakban megjelenő égi ősatya és a szép földi szűz szent násza, amelyből – hasonlóképpen, mint az égi szarvasünő és a nemzetségalapító földi vadász szerelméből... – sajátos isteni küldetést hordozó embercsoport (esetünkben a székelység) fogan.*

(5) A halál vizein át, oda igyekezett Gilgames is, ahová „...az istenek fiatalok voltak”.

A régiek előtt – írja Várkonyi –, valahol Nyugaton volt a „lelkek örök hazája”, ahová a halál vizén át eveztek a halottak, az ősi életkereszt jelével, tau-val díszített bárkáikon. Csodálatos és vágyott volt ez a haza: a babiloniak *Araluja*,... a görögök „*lónevelő Argosza*”, a kelták *Avalunja*. A kelta legendák pl. tele vannak halott-szigetekkel, melyeket később a keresztény feljegyzők a boldogok szigetévé alakították, s a halálvágyat túlvilág utáni vággyá hígították át. Veleceiben is van egy sziget: a Szent Mihály szigete, ahová a megboldogultak a komor gondolán lebegve kelnek útra.